

ВИЛЬЯМ ШЕКСПИР

ТАНЛАНГАН АСАРЛАР

Беш жилдлик

Бешинчи жилд

Тошкент
Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти
1985

РИЧАРД III

АСҚАД МУХТОР

таржимаси

ИШТИРОҚ ЭТУВЧИЛАР:

Қирол Эдуард IV
 Эдуард, Уэльс шаҳзодаси, } Қиролнинг
 Ричард, Йоркгерцоги, } ўғиллари.
 Георг, герцог Кларенс, }
 Ричард, герцог Глостер, } Қиролнинг инилари.
 кейин — қирол Ричард III. }
 Генрих, граф Ричмонд, кейин — Генрих VII
 Жон Мортон, Или епископи,
 Герцог Бекингем.
 Герцог Норфолк.
 Граф Серри, унинг ўғли.
 Граф Риверс, қиролича Елизаветанинг
 укаси.
 Маркиз Дорсет. } Елизаветанинг ўғиллари, биринчи
 Лорд Грей. } эридан.
 Граф Оксфорд.
 Лорд Хестингс.
 Лорд Стенли.
 Лорд Ловель.
 Томос Воген.
 Ричард Ретклиф.
 Вильям Кетсби.
 Жемс Тиррел.
 Роберт Брекенбери, Тауэр комендант.
 Кристофор Эрсуик, руҳоний.
 Яна бир руҳоний.
 Лондоннинг Лорд-Мери.
 Уильтшир миршаби.
 Елизавета, қиролича, Эдуард IV нинг
 рафиқаси.
 Маргарита, Генрих VI нинг беваси.
 Йорк маликаси, қирол Эдуард IV ва герцог
 Кларенс билан Глостернинг онаси.
 Хоним Анна, Генрих VI нинг ўғли бўлган
 Эдуарднинг беваси, кейинроқ — қирол Ричард
 III нинг рафиқаси.
 Кларенснинг ўғилчаси ва қизчаси.
 Лордлар, сарой аҳли, навкар, фуқаро, қо-
 тиллар, чопарлар, арвоҳлар, солдатлар.

Воқеа Англияда бўлиб ўтади.

БИРИНЧИ ПАРДА*

БИРИНЧИ САҲНА

Лондон. Куча.

Г л о с т е р киради.

Г л о с т е р

Қишдай ўтиб кетди низоларимиз,
 Йорк қуёшида яшнади баҳор:
 Тепамизда сузган қора булутлар
 Деңгиз гирдобида ғарқ бўлиб кетди,
 Шон-шараф безади манглайимизни,
 Кўҳна қилич-қалқон улоқтирилди.
 Босилиб шиддатли жанглар садоси,
 Янграр шодиёна майин қўшиқлар.
 Энди

уруш

от дупури билан

Элтмас оломонга даҳшатли хабар.
 Энди у юҳодай,

базмлар аро,

Айшли куйлар аро судралар аста...
 Фақат мен — беозор ҳазилларга ёт,
 Меҳр ила кўзгуга боқа олмасман:

* Қисқартirilган, саҳна варианты. (Таржимон)

Муҳаббат сеҳридан маҳрум ва дағал,
 Ишқ ишвасига тамом бегона,
 Табиат хўрлаган бир бадбашара.
 На чеҳра, на қомат, чўлоқ ва букур:
 Етилмасдан, маврутидан бурун
 Ҳаёт гирдобига улоқтирилган;
 Бир чала махлуқман, жирканч ва мараз,
 Қашқир улу тортар мени кўрганда!
 Атрофимда ланж айшу ишрат,
 Сокин куйлар янграр. Мен нима қилай?
 Не билан ўлдирай бу қунларимни,
 Не билан тўлдирай бу тунларимни!
 Е офтобда туриб тонгдан шомгача
 Букир кўланкамни қилай томоша?
 Йўқ, мен лаънатладим бу тинч ҳаётни,
 Мудҳиш ёвузликни этдим эҳтиёт,
 Яна фисқи фасод, тушлар, мишмишлар.
 Иғволар заҳрини ишга солдим-да,
 Қирол билан Қларенс ўртасида
 Яна яллиғланди даҳшатли низо!
 Агар акам Эдвард, шаҳаншоҳимиз,
 Найранг қопқонимга илинган бўлса,
 Укамиз Қларенс бугун кечасиёқ
 Зиндонда кўради ўзини.

Кларенс киради ёнида, соқчи ва Брекенбери.

Глостер

Салом, Қларенс! Бу қанақаси,
 Ёнингда дафъатан қуролли соқчи?

Кларенс

Қирол ҳазратлари ажаб раҳмдил,
 Каминанинг хавфсизлигин кўзлаб,
 Ёнимга посбон қўйиб қўйдилар.

Г л о с т е р

Нима гап, Қларенс?

К л а р е н с

Қаёқдан билай?

Г л о с т е р

Ҳа, эркак тизгинни хотинга берса,
Ишлар мана шундай бўлади, ука!
Сени ҳибсга олган қирол ўзи эмас,
Билиб қўй,— деди Грей, унинг хотини, —
Аҳволимиз мушкул, Қларенс, бу ерда.

К л а р е н с

Қиролнинг ўйнаши Шор кўшикидаги
Тунги югурдаклар роҳатда холос.

Г л о с т е р

Уша ўйнашининг ётоқхонасига
Хизматга кирмасам бўлмайди чоғи
Бу давлатда фақат ўйнашлару
Яна қиролича кампир ҳукмрон.

Б р е к е н б е р и

Герцог жаноблари, мени афв этинг,
Қиролимиз амри: бу банди билан
Ҳеч ким мулоқотда бўлмасин, деган.

(Глостерга)

У ҳолда, ўзинг ҳам суҳбатга қўшил:
Сендан сиримиз йўқ, кўриб турибсан,

Қирол олижаноб, доно, деяпмиз,
Қиролча эса гўзал, раҳмдил.
Шор хонимнинг лаблари гилосдек,
Нигоҳлари нозли, оёқчалари...
Қисқаси, бунга сен қарши эмассан.

Брекенбери

Бу гапларга менинг дахлим йўқ:

Глостер

Ё Шор хонимга ҳам дахлингиз йўқми?
Қошки бошқалар ҳам шундай ўйласа,
Хонимнинг ҳам иши бир киши билан,
Пинҳон бита қолса, кошкийди.

Брекенбери

Қимни кўзда тутяпсиз, тақсир?

Глостер

Ўз эрини, айёр!

Бизни сотиб кўр-чи!

Брекенбери

Йўғ-е, фақат гапни тўхтатинг.

Кларенс

Сен ҳам қулсан, майли, айтганинг бўлсин.

Глостер

Бизни қироличанинг жини севмайди,
Итоат қиламиз — начора! Хайр.
Қирол ҳузурига бораман, ука.

Тила тилагингни, хизматингдаман.
 Озод қилиш учун сени
 зарур бўлса,
 Кампирнинг қўлини ўпаман, майли.
 Ишон, жигар: сенинг мусибатинг
 Менинг ҳам қаддимни букди, ё мадад!

Кларенс

Гусса — иккимизга тенгдир, биламан.

Глостер

Бардош қил, зиндонда кўп ўтирмайсан,
 Инон: ё ўламан, ё қутқазаман!

Кларенс

Начора, чидайман! Яхши қол, ака!

Кларенс, Брекенбери ва соқчи кетадилар.

Глостер

Бор! Еруғ дунёни қайтиб кўрмайсан.
 Лақма! Меҳрим сенга шундай улуғки,
 Агар худо мендан ҳадя қабул қилса,
 Жонингни Азроилга совға қиламан.

Лорд Хестингс киради.

Хестингс

Салом, жаноб герцог!

Г л о с т е р

А, лорд-камергер!
Сени озодликда кўриб хурсандман.
Хўш, мушкул кунларни қандай кечирдинг?

Х е с т и н г с

Сабр-бардош билан кечирдим, шукур.
Аmmo ким туфайли жабр тортган бўлсам,
Миннатдорлигимни билдирмоқчиман.

Г л о с т е р

Бўлмаса-чи! Қларенс ҳам шундай,
Унинг душманлари — сенинг душманинг.
Уни ҳам шу ҳолга солган — ўшалар.

Х е с т и н г с

Бургутлар қафасда беҳол ётса-ю,
Қузғунлар парвоз этса, алам қиларкан!

Г л о с т е р

Оламда нима гап, жаноб Хестингс?..

Х е с т и н г с

Оламда тинчлигу саройда иш чатоқ:
Қирол ғамгин, дардчил, бемажол.

Г л о с т е р

Тангри шоҳид: ишимиз мушкул!
Аmmo мен биламан — кимлар айбдор,

Кимлар шоҳимизнинг дардига сабаб!
Бу ҳақда гапириш оғир... Айтганча,
Қирол ётибдими?

Хестингс

Ҳамон ётибди.

Глостер

Ҳозир ҳузурига кираман. Хайр.
(*Хестингс кетади*)

Энди туриб бўпти! Аммо укасини
У дунёга жўнатишга улгурса эди!
Яна гижгижлайман уларни бориб,
Кларенс эртагача тугаши керак.
Ундан кейин эса, худованди карим
Эдварднинг ўзини чорлар дўзахга,
Ўзимга қолади бу ёруғ дунё,
Ворвикнинг қизини хотин қиламан,
Тўғри, отасини ўзим ўлдирганман,
Ўзим ўлдирганман унинг эрини,
Аммо, нима бўпти? Унга мен ўзим,
Ҳам ота бўламан, ҳам эр: вассалом!
Энди-ку заррача кўнглим йўқ, аммо
Қўл келиши мумкин менга, бу никоҳ.
Хаёл олиб қочди шекилли, ҳай-ҳай,
Ҳали қирол тирик, Кларенс ўлмаган!
Аввал йўлни бўшат ва қон билан юв,
Сўнг чапгал соласан ўлжага дангал!

(*Чиқиб кетади*)

ИККИНЧИ САҲНА

Лондон. Бошқа кўча.

Очиқ тобутда қирол Генрих VI нинг жасадини олиб кирадилар. Мотам кийимидаги дворянлар ва хоним Анна тобутни кузатиб борадилар.

Анна

Елкангиздан олинг шарафли юкни,
Наҳотки шон-шавкат дафн этилса,
Ерга қўйинг, у беҳуда қурбон,
Қўзда қонли ёшим тугагани йўқ.
Буюк қиролимнинг совуқ жасади,
Бахтсиз хок-поки хонадонимнинг,
Ўглинг Эдуарднинг жуфт-ҳалолиман,
Тингла фарёдими, фарёдим чексиз.
Қалбингга жароҳат етказган қўллар —
Ўглингни ўлдирган қотилнинг қўли!
Лаънат, у қотилни туққанга лаънат,
Шоҳона қонингни тўкканга лаънат!
Заҳарга айлансин қалбида қони,
Қуну тун ёлбориб ўлим тиласа
Худованди карим бермасин ўлим,
Охиратга қадар илон-чаён каби
Ер юзида юрсин судралиб, омин!
Жирканч махлуқ бўлиб туғилсин
Агар ўғил туғса севган хотини;
Ўглининг даҳшатли турқини кўриб
Юраги ёрилиб ўлсин онаси!
Ва қотилнинг бутун дардларини
Мерос қилиб олсин ёлғиз боласи!

(Тобуткашларга)

Олинг бу шоҳона юкни елкага,
Агар толиқсангиз, яна қўярсиз.

Аммо мен толиқмам фарёд чекишдан,
Қиролим жасади узра йиғларман.

(Тобуткашлар елкага олиб бир неча қадам юрадилар.)

Г л о с т е р киради.

Г л о с т е р

Урнингиздан жилманг! Қўйинг тобутни.

А н н а

Бу лаънати иблис қаёқдан келди,
Эзгу маросимга халал берган ким?

Г л о с т е р

Ташла, ярамаслар, мурдани! Еки
Ичак-чавоғингни айлантирайми?

Д в о р я н

Яхшимас, тобутга йўл беринг, тақсир.

Г л о с т е р

Тилингни тий, кўппак! Мен айтганчи қил.
Ташла ойболтангни, буни ерга қўй.
Бўлмаса, ўзингни азбаройи худо,
Тобутга тиқаман, лаънати гадо!

(Тобуткашлар тобутни ерга қўядилар.)

А н н а

(ёнидагиларга)

Э-ҳа, кўрқдингизми? Бунча титрайсиз?
Эвоҳ, айб сиздамас, сиз — инсонларсиз.
Ёвузлик олдида инсон ожиздир.
Чекил йўлимиздан, дўзахи иблис!
Таҳқир этолсанг ҳам сен бу жасадни,

Г л о с т е р .

О, ҳурматли бекам, нега энди бунча,
Нега энди бунча бўлдинг дарғазаб?

А н н а

Йўқ, сен жирканч иблис, бизни холи қўй!
Еруғ дунёмизни жаҳаннам этдинг,
Лаънат, фарёдларга тўлдирдинг ерни,
Қонли жиноятлар сени қувонтирса,
Мана, қурбонингга хурсанд бўл, қотил.

(Йўлдошларига)

Қотган яралари очилиб, азизлар,
Қон оқадн томчилаб, қаранг!
Бу ҳам сенинг мудҳишлигинг, иблис,
Мурдадан қон томар касофатингдан.
Ё раббий, қон учун қасос ол, қасос,
Қон сирқиган тупроқ, қасос ол,
Қотилдан қасос ол, момақалди роқ!

Г л о с т е р

Бекам, ёвузликка эзгулик билан
Жавоб қайтаришни билмас экансиз.

А н н а

Илоҳий қонунни тилингга олма,
Ҳатто ҳайвон билар раҳм-шафқатни.

Г л о с т е р

Ҳайвон эмасман-да — раҳмни билмайман.

А н н а

Иблис ҳақ гап айтди, ёраб, ажабо!

Г л о с т е р

Ажабо, фаришта бўлди дарғазаб!
Рухсат бер, илоҳий гўзал маликам,
Сен жиноят билган қилмишларимдан,
Оғир гуноҳлардан ўзимни оқлай.

А н н а

Рухсат бер менга ҳам, о, жирканч махлуқ,
Сени қонли қилмишларинг учун
Яна лаънатлайман, лаънати беор!

Г л о с т е р

Дилрабо гўзалим, сенинг ҳуснингни
Сўзда таърифлашга ожизман ҳозир,
Аммо бир вақт мени афв этарсан.

А н н а

Чиркин бадбашара, қон қус, бўғилиб ўл,
Шунда ҳам мен сени афв этмасман.
Агар кўз олдимда ўзингни оссанг...

Г л о с т е р

Айбимни бўйнимга олган бўламан.

А н н а

Ушанда, ўлганлар олдида қиттак,
Ўзингни оқлаган бўласан, хоин!

Г л о с т е р

Мен уларни ўлдирганим йўқ.

А н н а

Сен ўлдирдинг уларни, иблис!

Г л о с т е р

Эрингни ўлдирган мен эмас.

А н н а

Елгон!

Г л о с т е р

Эрингни Эдуард ўлтирган, Анна.

А н н а

Елгон! Қиролича ўз кўзи билан
Ханжарингда кўрган унинг қонини.

Г л о с т е р

Қоним қайнаб кетди ҳақоратидан
Беғуноҳ елкамга айб ортмоқ учун
Қирол ҳузурига чақиртирибди.

А н н а

Қонсираган руҳинг сени қорлаган,
Қатл-жиноятсиз тура олмайсан.
Генрихни ҳам сен ўлдирдинг.

Г л о с т е р

Тўғри.

А н н а

Ана, иқрормисан! Худо ҳам мангу
Тавқи лаънатини оссин бўйнингга.
О, беозор эди, маъсум, меҳрибон!

Г л о с т е р

У дунё бон экан, яхши — кетибди.

А н н а

Сендек махлуқларга у ерда жой йўқ,

Г л о с т е р

Менга раҳмат айтгин: эринг шўрликни
Узига муносиб жойга йўллабман.

А н н а

Сенга эса фақат — дўзах муносиб.

Г л о с т е р

Фақат дўзах эмас.

А н н а

Яна қаер экан?

Зиндонми?

Г л о с т е р

Йўқ, сенинг қучоғинг.

А н н а

Сен қирган хонадон мисли қора гўр!

Г л о с т е р

Ҳа, қора гўр — менинг ёлғизлигим,
Чунки ётоғимда сенсиз ухлайман.

А н н а

Шундай бўлса керак.

Г л о с т е р

Ҳозирча шундай.

Аммо, жоним Анна, бу баҳсни қўйиб,
Бошқа осойишта гапга ўтайлик.
Генрихни, Эдвардни ўлдирган кимса...
Балки унинг бордир — хуни, сабаби?

А н н а

Сабаб ҳам, қотил ҳам — фақат ўзингсан.

Г л о с т е р

Иўқ, бунинг сабаби — сенинг ҳуснингда.
Тушларимга кирган шу гўзаллигинг.
Бир нафас кўксингга бош қўймоқ учун
Қонли жиноятга тайёрман, Анна.

А н н а

Билсам, шу юзимдан тирноқларим билан
Сидириб ташлардим бу гўзалликни.

Г л о с т е р

Иўқ, бундай гўзаллик ҳалоқатини
Кўргунча, ўярдим кўзларимни мен!
Қуёш нурларидан олам баҳраманд,
Ҳуснинг — менинг учун ёғду ва ҳаёт.

А н н а

Учсин ўша ёғду, сўлсин ҳаётинг.

Г л о с т е р

Бундай қарғишни қўй, гўзал маликам!
Улимим ҳам сенсан, ҳаётим ҳам сен.

А н н а

Қошки шундай бўлса, олардим қасос.

Г л о с т е р

Бу ғайритабийй бўлади, жоним,
Қасос муҳаббатга муносиб эмас.

А н н а

Эрнинг қотилидан интиқом олиш —
Жуда муносиб иш, жуда табиий.

Г л о с т е р

Гўзални эридан жудо қилган одам
Уни ёлғиз қўйса гуноҳ бўлади.

А н н а

Менга ундан бўлак ёр — оламда йўқ.

Г л о с т е р

Бор. Бор. Унинг ишқи минг чандон кучли.

А н н а

Қани, ким у?

Г л о с т е р

Мана, шу ерда.

(Анна унинг юзига туфлайди)

Мана, бу қилигинг, жоним, ошиқча.

А н н а

Қошқийди тупугим заҳарли бўлса!

Г л о с т е р

Шундай лаблардан? Заҳар?! Ха-ха-ха!

Анна

Башаранг кўнглимни ағдарар, йўқол!

Глостер

Кўзларинг жонимни олади, гўзал...

Анна

О, жонингни суғуриб ололса эдим!

Глостер

Мен ҳам қутулардим ишқ азобидан.
Умрим бино бўлиб раҳм-шафқат билан
Кўзимдан бир қатра ёш томган эмас.
Муҳаббатинг сабаб: кипригимда нам,
Бегуноҳ гўдакдек йиғламоқдаман.
Умрим бино бўлиб дўсту душманга
Тиз чўкиб ёлборган одам эмасман.
Фақат сен юмшатдинг мағрур қалбимни,
Фақат сенинг ҳуснинг мени маҳв этди.
Тилларимга келди меҳри оташ сўз.

(Анна унга дарғазаб тикилиб туради.)

Ғазаб билан қисма дудоқларингни,
Бу лабларга фақат бўса муносиб.
Афв этолмаса шафқатсиз қалбинг,
Мана, ўткир тигли ханжаримни ол,
Ишқинг билан тўлган юрагимни тил,
Яланғоч кўксимни тутиб, қаршингда
Тиз чўкиб тилайман ажалимни, санч!

(Кўксини очади, Анна ханжар ўқталади.)

Имиллама! Ахир, ҳуснинг дастидан
Эрингни ўлдирган қулингман холос.

(*Анна яна ўқталади*)

Санч! Мана шу чехранг туфайли,
Эринг кўксини тилганман мен ҳам.

(*Анна ханжарни қўлидан тушириб юборади.*)

Ол ханжарни яна, ё қалбимни ол!

А н н а

Ўлимга лойиқсан, албатта, аммо
Тур! Сенинг қотилинг бўла олмайман.

Г л о с т е р

Буюр: ўз-ўзимни ўлдирай, буюр!

А н н а

Бир марта буюрдим.

Г л о с т е р

Ҳа, жаҳл устида.
Сең уни шу тонда яна такрорла.
Эринг ўлган — ишқинг, ҳуснинг дастидан,
Мен ҳам ўлай — ишқинг, ҳуснинг дастидан.
Икки жон уволи гарданингдадир.

А н н а

Дилингдан нималар борлигин билсам...

Г л о с т е р

Тилим изҳор этди дилимдагини,

А н н а

Қўрқаман: тилинг ҳам, дилинг ҳам сохта.

Г л о с т е р

Унда... ҳақиқат йўқ экан жаҳонда.

А н н а

Қинига солиб қўй ханжарингни.

Г л о с т е р

Айт!

Бир қошиқ қонимдан ўтдингми?

А н н а

Буни

Кейинроқ биласан.

Г л о с т е р

(Ханжарини қинига солиб)

Умид қилайми?

А н н а

Умид билан яшар барча инсонлар.

Г л о с т е р

Арзимас совғамни рат этмагайсан.

А н н а

Аммо мендан кутма, совға бермайман.

(Узукни бармоғига тақади)

Г л о с т е р

Қара, қўлингга қандай ярашди.
Қалбим ҳам ҳуснингга ярашиқ, валлоҳ!
Олгин — иккимиз ҳам сенинг мулкингмиз.
Яна бир қувончни ёлбориб сўрсам,
Мангу бахтли бўлур хокисор қулинг.

А н н а

Мендан яна нима сўрамоқчисан?

Г л о с т е р

Марҳумнинг мотамлик маросимини
Менга қўйиб, ўзинг Кросбига кетсанг,
Мен буюк монархни бунда дафн этиб,
Кўз ёшларим билан суғориб қабрин,
Тезликда изингдан этиб борардим.
Бундай илтимоснинг сирли ва муҳим
Сабаблари бордир, йўқ дема, жоним!

А н н а

Хўп бўлади. Тавба-тазарригинг,
Пушаймонинг кўриб, топдим тасалли.

(Йўлдошларига)

Беркли, Трессель, мен билан юринг.

Г л о с т е р

Мен билан хайрлаш.

А н н а

Кўп бўлмасмикин?
Кўнглимни хушомад билан овладинг,
Шунинг ўзи басдир.

(Анна, Трессель, Беркли кетадилар.)

Г л о с т е р

Мурдани кўтар!

Д в о р я н л а р

Саройгами, герцог?

Г л о с т е р

Йўқ, гўристонга!

(Тобуткашлар ўликни кўтариб кетадилар.)

Мана бундоқ бўлур муҳаббат баҳси,
Аёл кўнглин овлаш мундоқ бўлибди!
Ё воллоҳи азим, ишонди, кўнди.
Тождор отасидан жудо қилган одам,
Эрини пичоқлаб ўлдирган қотил
Келсаму мусибат дақиқасида,
Утмишни, худони писанд қилмасдан,
Фақат найранг билан, ҳомийсиз, ёлғиз,
Улик тепасида қасамёд ичиб,
Гўзал, мотамсаро, бахтсиз беванинг
Кўз ёш қатраларини қуритиб,
Қалбига ўт солсам! Мен кимман ахир?!
Ё ўзим ҳам билмасмиканман.
Ўзимнинг бебаҳо хислатларимни!

Хўш, энди ўликни бир ёқлик қилиб,
Кўзларга ёш олиб, етиб борайлик,
Гўзал маликамиз ҳузурларига!

(Кетади)

УЧИНЧИ САҲНА

Лондон. Қасрда бир хона.
Қиролича Елизавета, лорд Риверс ва Грей
киради.

Елизавета

Улса, менинг ҳолим нима кечади?

Грей

Мусибат дамлари тасалли берсин деб
Худо ато этган муносиб ўғил.

Елизавета

У ҳали жуда ёш. Болалиги ҳам
Герцог Глостернинг ихтиёрида;
У эса бизларни жини севмайди.

Риверс

У ҳукмдор этиб тайинланганми?

Елизавета

Қиролнинг сиҳати бу аҳволда бўлса,
Ахир бир кун бориб тайинланади.

Бекингем ва Стенли кирадилар.

Грей

Ана, лорд Бекингем ва Лорд Стенли.

Бекингем

Салом, қиролича бону, бизлардан.

Елизавета

Ола олдингизми қиролдан хабар?

Стенли

Ҳозиргина чиқдик ҳузурларидан.

Елизавета

Нечук ҳазратимнинг ҳол-аҳволлари?

Бекингем

Кўзимизга қувноқ кўринди, шукур.

Елизавета

Хайрият. Нималар деди суҳбатда?

Бекингем

Шоҳим сизнинг Глостер билан
Тотувлигингизни истади, бекам.
Қардошларингизни, лорд-камергерни
Бир суҳбатга чорлаш нияти ҳам бор.

Елизавета

Кошкийди! Аммо бу — дардчил бир хаёл,
Сезяпман: бахтимиз — жар ёқасида.

Глостер, Хестингс ва Дорсет кирадилар.

Глостер

Мен бундай тухматга чидаб туролмайман!
Қирол ҳазратимга мени чаққан ким?
Шоҳга ёв эмишман, дағал эмишман!
Бундай тухматларга журъат этган одам
Тож-тахтимизнинг ёвуз душмани!
Агар ёлғон гапириб, ширин илжайсам,
Таъзим бажо этсам саккиз букилиб,
Масхарабоз бўлсам маймун сингари
Тухмат қилолмасди менга галамис!
Наҳотки беозор, соддадил одам
Таҳқирсиз, тухматсиз яшай олмаса!

Грей

Кимни кўзда тутиб гапиряпсиз?

Глостер

Сени кўзда тутсам нима дер эдинг?
Нима гуноҳим бор менинг, виждонсиз?
Кимни хафа қилдим қора гуруҳингдан,
Қачон биронтангга берувдим озор?!
Буюк ҳукмдорга бир зум ором йўқ,
Кирасиз-чиқасиз, гап, фисқи фасод...

Елизавета

Йўқ, герцог Глостер, бу гапим галат,
Сенинг менга бўлган ёмон ниятингни

Қирол ўзи сезган, жуда ранжиган.
Шунинг учун ўзи бу адоватни
Орадан чиқариб ташлаш пайида.

Г л о с т е р

Билмадим. Бу дунё шундай расвоки,
Зоғ парвоз этар бургут ўрнида.
Ҳар бир масҳарабоз бунда зодагон,
Зодагонлар эса масҳарабоздир.

Е л и з а в е т а

Биз биламиз, герцог, ниятларингни,
Менинг авлодимга ҳасадинг чексиз,
Илоҳо, кунимиз сенга қолмасин!

Г л о с т е р

Ҳозирча кунимиз сенга қолган, бекам,
Шарофатинг билан укам зиндонда.
Ўзим қувғиндаман, яхшилар бадном,
Бир сариқ чақага арзимаганлар
Улуғ мансабларга бўлди муяссар.

Е л и з а в е т а

Тож-тахт, мартабам, арши аъло ҳаққи,
Мен қасамёд ичиб айтаман сенга:
Қирол ҳузурида Кларенсга қарши
Бир сўз айтган бўлсам, тилим кесилсин
Герцог, ноҳақ шубҳаларинг билан
Мени таҳқир этдинг, тангри кечирсин.

Г л о с т е р

Эҳтимол Гестингнинг қамалишига ҳам
Менинг ҳеч даҳлим йўқ, демоқчидирсан?!

Риверс

Чиндан, маликанинг дахли йўқ, милорд.

Глостер

Наҳотки, лорд Риверс! Нима дедингиз?
Агар сизга ҳозир мансаб берсалару
Менинг дахлим йўқ, деб тураверсалар,
Ушанда ҳам қиролича ҳақ!

Риверс

«Ҳақ» эмиш!

Глостер

Ҳа, ҳа! Тегиб олиб бўйдоқ қиролга
Ишин эплаб кетса, қиролича ҳақ.

Елизавета

Лорд Глостер, бас қил заҳархандани,
Кўп узоқ чидадим таҳқирларингга!
Қиролича бўлиб таҳқир эшитгандан
Бир жория бўлганим афзалмасмиди.

Орқадан қиролича Маргарита кириб келади.

Маргарита

(ўзича)

Мендан тахтни тортиб олган эдинг,
Худонинг қаҳрига йўлиқибсан-ку.

Г л о с т е р

(Елизаветага)

Истасанг, қиролга етказ, қўрқмайман,
 Айтган гапларимни қирол ҳузурида
 Узим такрорлашга тайёрман яна.
 Қилган хизматларим унутилиб бўлди —
 Зиндонга ташласа — пушаймоним йўқ.

М а р г а р и т а

(ўзича)

Иблис! Унутмасман хизматларингни:
 Сен эримни турмада чиритдинг,
 Уғлим Эдуарднинг қотили сенсан.

Г л о с т е р

(Елизаветага)

Бир вақтлар, сен ул пайт Қироличамас
 Эринг ҳам тахтга чиқмаган эди,
 Хизматини қилдим қирчанғи отдек,
 Уругин қуритиб рақибларининг,
 Дўстларин мансабга этдим муяссар,
 Наслингда шоҳона қон бўлсин дея
 Уз қонимни тўқдим.

М а р г а р и т а

(ўзича)

Биламиз,
 Қўпроқ ўзгаларнинг қонини тўккансан!

Г л о с т е р

Кларенс қирол тарафида туриб
 Унга курашларда тож олиб берди.
 Мана оқибати — шўрлик зиндонда.
 Қиролники каби тош бўлсайди қалбим,
 Еки унинг қалби мендай юмшаса!
 Йўқ, жуда соддаман бу дунё учун!

М а р г а р и т а

(ўзича)

Ундай экан, даф бўл, бу дунёдан, иблис,
 Ҳукмронлигингни жаҳаннамда қил.

Р и в е р с

Биз, жаноб Глостер, оғир йилларда
 Доимо қиролнинг ёнида бўлдик.
 Агар қиролимиз сен бўлсанг эдинг,
 Сен билан бўлардик мудом ёнма-ён.

Г л о с т е р

Мен? Қирол? Қўйинг-е! Товба денг, тақсир,
 Бир аттор бўлганим тузук эмасми!

Е л и з а в е т а

Қиролича бўлиб мен нима топдим...

М а р г а р и т а

(ўзича)

Мен ҳақиқий қиролича бўлиб
 Бундан тополмадим заррача қувонч.

(Олдинга чиқиб, ҳаммага)

Э-ҳа, қароқчилар, ўлжа талашиб,
Бир-биринг тириклай ғажияпсанми?
Титра, фитначилар, қурбонларингман,
Титра қиролича олдида, қуллар!

(Глостерга)

Сен нега ўгирилдинг, зоти олий махлуқ?

Глостер

Нима демоқчисан, гўзал ёсуман?

Маргарита

Жиноятларингни санаб бермоқчиман.

Глостер

Ажал қувиб келган сени бу ерга.

Маргарита

Ҳа, таъқиб остида яшаганимдан
Менга ўлим афзал хонадонимда.
Ўғлимни, эримни топиб бер, Глостер!
Тахтимни қайтиб бер, Елизавета!
Бир кун бош қўясиз оёқларимга,
Бахту қувончимни ўғирлаганлар!

Глостер

Рўмолчангда бегуноҳ гўдакнинг
Қон юқини кўриб, бир маҳал сени

Олижаноб отам лаънатлагаңди.
Худонинг қаҳридан қутулолмайсан!

Елизавета

Тангри паноҳ бўлгай бегуноҳларга!

Хестингс

Гўдакнинг жонига қасд қилиш, эвоҳ,
Нақадар пасткашлик, мудҳиш жиноят!

Риверс

Ушанда қотиллар йиғлаган ҳатто.

Дорсет

Фалакдан интиқом тилаган ҳамма.

Маргарита

Ҳозир бир-бирининг ёқасидан олиб,
Юзига чангал солиб турган одамлар.
Энди менга қарши бирлашдингизми?
Ё фалак, қулоқ сол фарёдларимга:
О, қонли тож кийган ҳукмдорингиз
Илоҳо, қон қусиб, қутуриб ўлсин!
Сен ҳам, қиролича, мендан баттар бўл,
Эгнингдан тушмасин мотам либоси.
На она, на хотин, ўлимингни излаб,
Қиёматга қадар соядай судрал.
Сен Дорсет, сен Риверс, лорд Хестингс, сен ҳам
Ўғлим сўйилганда бўлгансиз гувоҳ,
Сизнинг ҳам бемаҳал, мудҳиш ажалингиз
Рўпарадан чиқсин дафъатан!

Г л о с т е р

Бас қил қағиллашни, ўлимтик қузғун!

М а р г а р и т а

Сенга алоҳида қарғишларим бор,
 Ё фалак, нимаки мусибатинг бўлса,
 Бўлса неки мудҳиш қора кунларинг,
 Ёлбориб сўрайман — барини бирдан
 Шу жирканч ҳашорат устига ташла!
 Бир умр каламуш бўлиб кемирсин
 Ифлос вужудингни виждон азоби.
 Қалтираб дўстларинг хиёнатидай
 Халойиқ қўлида мажақланиб кет,
 Сен ёвузлик билан қориштирилган
 Қиприксиз шилимшиқ, чала ташландиқ,
 Нафасингда дўзах тутуни бор,
 Сен она қорнининг нажосатисан!

Е л и з а в е т а

Сен ўзингни ўзинг лаънатлаяпсан.

М а р г а р и т а

О, бечора, сохта қиролича.
 Сен ўзинг ўргумчак уясидирсан,
 Яқинда ўзинг ҳам чекарсан фарёд
 Бу букри маккорнинг касофатидан.

Х е с т и н г с

Қарғишингни бас қил, қора жодугар!

М а р г а р и т а

Сизсиз — ғазабимни алангалатган.

Р и в е р с

Қимлигингни ошкор айтсакмикин?

М а р г а р и т а

Айтинг, аммо буни ҳамма билади:
Қироличаман мен, сиз — қулларимсиз!

Д о р с е т

У ақлдан озган, баҳсни қўйинглар.

М а р г а р и т а

Узинг жинни бўлиб қолгансан, гўдак!
Сенга ким қўйибди, қайдан билар эдинг
Юксаклик нима-ю, ҳалокат нима!

Г л о с т е р

(Дорсетга)

Тўғри, маркиз, буни билиш керак.

Д о р с е т

Билсангиз, сизга ҳам зиён қилмайди.

Г л о с т е р

Менга ҳалокат йўқ, ошиёним юксак,
Чақмоқлар, довуллар билан ошнаман.

М а р г а р и т а

Қуёшни тўсади букри кўланканг,
Уғлим шон-шуҳратнинг шуъласи эди,

Сен зимистон этдинг унинг йўлини
 Ва унинг ўрнига зоғдай ин қўйддинг.
 Лекин ҳаммасидан худо беҳабар
 Ҳалокат кутади хонумонингни!

Бекингем

Худо ҳаққи, номус қилинг ахир!

Маргарита

Номус нима қилар бу хонадонда!
 Мени шу аҳволга солган номусми?
 Ҳурматли Бекингем, сизга гинам йўқ,
 Қўлингиз қонлимас, лаънатламайман.

Бекингем

Ҳеч кимни лаънатлаш керак эмас бекам,
 Лаънат мусибатнинг элчиси, дерлар.

Маргарита

О, сиз, соддасиз, соддасиз,
 Сиз қутурган итдан эҳтиёт бўлинг...

Глостер

Лорд Бекингем, у нима деяпти?

Бекингем

Герцог, такрорлашнинг ҳожати йўқдир.

Маргарита

Сиз унга хушомад қилаётирсиз,
 Аммо бошингизга қора кун солганда

Менинг сўзларимни эсларсиз, милорд.
Ҳамманг бир-бирингга қаҳрингни соч, майли,
Худо қаҳри эса — барчангизга тенг!

(Чиқиб кетади)

Хестингс

Сочим тикка бўлди бу қарғишлардан.

Риверс

Уни ўз эркига нечун қўйишган?

Глостер

Кўп уқубат чекди шўрлик, ачинаман,
Бунга қисман биз ҳам гуноҳкор.

Елизавета

Мен унга заррача озор берганим йўқ.

Глостер

Бироқ салтанати сенинг қўлингда,
Мен ҳам жаҳл устида тоҳо ранжитдим.
Қларенс ҳам бекорга қамалган эмас.
Тангри, ўзинг кечир бандаларингни.

Риверс

Дилозор рақиблар дуосидамиз —
Ҳай-ҳай-ҳай, нақадар олижаноблик.

Г л о с т е р

Меҳрим тошиб кетса доим шундайман.

(Ўзича)

Ўрни, хонаси бор заҳарли нишининг.

(Кетсби киради.)

К е т с б и

Қирол ҳузурига чорлар, маликам,
Жаноблар, сизни ҳам, сизни ҳам герцог.

Е л и з а в е т а

Ҳозир. Юрасизми сиз ҳам, жаноблар?

Р и в е р с

Биз ҳам, қиролича, сиз билан бирга.

(Глостердан бошқа ҳамма чиқиб кетади.)

Г л о с т е р

Евузликни қилгач, ўзинг жар солиб,
Айбни ўзгага ағдариш — санъат.
Амалда иблиснинг ишиси қилиб
Бир авлиё бўлиб кўриниш — санъат.

И к к и қ о т и л к и р а д и .

Г л о с т е р

Хўш, қотиллар, ишонган тоғларим,
Навбатдаги ишга тайёرمىсизлар?

Б и р и н ч и қ о т и л

Шаймиз, милорд, фақат рухсатнома йўқ,
Рухсатсиз қўймаслар бизни қасрга.

Г л о с т е р

Мана рухсатнома.

(Қоғозни беради)

Аmmo билиб қўй:

Тез, шовқин-суронсиз саранжом қилинг.
Гапига маҳлиё бўлиб қолманглар.
Биламан, Қларенс балодек нотик,
Юмшаб қолма тагин, қўлинг қалтираб.

Б и р и н ч и қ о т и л

Йўғ-е, милорд, нима деяпсиз,
Қўл билан ишлаймиз, тил билан эмас.

Г л о с т е р

Шунинг учун яхши кўраман-да,
Аҳмоқлар оҳ-воҳ деб йиғлаган жойда
Сизнинг кўзингиздан тош сачрайди.
Қани, ишга!

Б и р и н ч и қ о т и л

Биз кетдик, милорд.

(Кетадилар)

ТУРТИНЧИ САҲНА

Лондон. Тауэр қасрида бир хона.
Кларенс билан Брекенбери киради.

Брекенбери

Қарашингиз ғамгин, жаноб олийлари?

Кларенс

Емон тушлар кўриб, босинқирадим,
Минг-минг бахтли кунлар ваъда қилишса ҳам
Битта шундай тунга рози бўлмасдим.

Брекенбери

Нималар кўрдингиз, герцог, айтиб беринг.

Кларенс

Тушимда қамоқдан қочган эмишман.
Денгиз кемасида сузармишману
Акам Глостер ҳам ёнимда эмиш.
Таниш соҳилларга тикилиб икков
Хотирлар эмишимиз оғир йилларни
Бирдан акам қоқилиб кетди-ю,
Уни қутқазгани отдим ўзимни,
Аmmo у негадир мени, укасини
Тўлқинлар қаърига ташлаб юборди.
Гирдобида қулоғим тинди, билсайдинг,
О, қандай азобда фарқ бўлганимни!
Гўё минг ўлимни бошдан кечирдим.
Уликлар сузармиш денгиз тубида,
Сочилиб ётганмиш ёқут, маржонлар,
Олтин, инжу, гавҳар, фируза, олмос...
Бари мурдаларнинг кўз чаноғида,
Тишлари ўрнида йилтиллер эмиш.

Брекенбери

Ўлдим дедингиз-ку, жаноб олийлари,
Ўлгач олтинларни қандоқ кўрдингиз?

Кларенс

Ҳа, ҳа, ўлдим, бир неча бор ўлдим,
Аммо жон жисмимдан кетолмас эди,
Кўксим йиртилгандай бўлар эди-ю,
Тўлқинлар бўғарди ҳалқумда жонни.

Брекенбери

Шунча азобдан ҳам уйғонмадим денг?

Кларенс

Тушим, ўлгандан сўнг яна давом этди!
Дафъатан қалбимда бошланди тугён.
Қандайдир зимистон салтанатидан
Пайдо бўлган эмиш қайнотам Ворвик,
«Хўш, қасамхўр Кларенс, сени шу зиндонда
Мудҳиш ўлим кутар!»— деб бақирармиш.
Шунда бирдан у ғойиб бўлди-ю,
Бир фариштасимон чақалоқ келди,
Жингалак сочида қон юқи бормиш:
«Мана, Кларенс,— деди,— хоин, золим,— деди.—
Мени Тюксберида пичоқлаган шу,
Олинг уни,— деди,— ташланг дўзахга!»
Шунда бирдан бир тўда иблис
Бўкириб устимга ташланган экан,
Уйғониб кетибман терлаб, қалтираб,
Базўр кўз ўнгимдан қўвдим даҳшатни.

Брекенбери

Сиз айтяпсиз, мен титраб кетдим,

Кларенс

О, Брекенбери, гуноҳларим кўп,
 Виждон азобида тўлғанар руҳим,
 Эдвард учун қилдим бу гуноҳларни,
 Мана униг'менга миннатдорлиги!
 Е раббий, бу қайноқ илтижоларим
 Меҳру шафқатингни уйғотолмаса,
 Узимни дучор эт қаҳру ғазабингга,
 Болаларга тегма, улар бегуноҳ!

(Брекенберига)

Бирпас ёнимда бўл, дўстим, кўнглим ғаш...

Брекенбери

Ором олинг, милорд, мен шу ердаман.

(Кларенс креслога ўтириб уйқуга кетади.)

Мансаби шарафлик — ҳукмдорларнинг,
 Тиши ялтироғу ичи — қалтироқ.
 Шухрат шарпаси деб, жаҳону жаҳон
 Мусибат олурлар зиммаларига.

Икки қотил кириб келади.

Биринчи қотил

Ҳой, ким бор?

Брекенбери

Нима дейсан, муттаҳам? Бу ерга қандоқ кириб қолдинг?

Биринчи қотил

Қандоқ келардим, оёқларим билан келдим, Кларенс-
да гапим бор.

Брекенбери

Овора бўласан.

Иккинчи қотил

(шеригига)

Гапни кўпайтирмай фармонни қўлига бера қол.

Брекенбери

(Қогозни ўқиб.)

Хўш, Герцогни сизларга топширишим керак экан.
Фармон бўлгандан кейин, сабабини суриштириб ўтир-
майман. Гуноҳи мендан соқит. Мана калит, Герцог уй-
куда. Мен қирол ҳузурига кетдим.

Биринчи қотил

Хайр, тақсир, тушунадиган одам экансиз.

(Брекенбери чиқиб кетади.)

Иккинчи қотил

Нима қилдик, уйқусида бошлаб қўя қоламизми?

Биринчи қотил

Йўғ-е! Уйғониб кетиб, яна номардсанлар, деб юрмасин.

Иккинчи қотил

Уйғонармиш! Шу ухлаганча кетади асфаласопинга.

Биринчи қотил

Нариги дунёда мункарнакирга, мени ухлаб ётганим-да ўлдиришди, деса-чи?

Иккинчи қотил

Ҳа, бу гапингда жон бор.

Биринчи қотил

Ие-ие! Қўрқоқлик қилаётган бўлма тагин.

Иккинчи қотил

Ўлдиришга-ку қўрқмайман, чунки қўлимизда фармон бор. Лекин у дунёда бу фармон ора кирармикан?

Биринчи қотил

Бе, мен сени бунақанги латта деб ўйламагандим.

Иккинчи қотил

Иўқ, латта эмасман, гапим қатъий — ўлдирмаймиз.

Биринчи қотил

Герцог Глостер-чи, унга нима деймиз?

Иккинчи қотил

Иўқ, сабр қил. У дунё ҳақидаги гумонларим балки бирпасдан кейин ўтиб кетар, ўзим доим шунақаман,

виждонга ўхшаган бир нарса сал қимирлаб қўяди-ю,
кейин ўтиб кетади.

Биринчи қотил

Хўш, нима қилдик?

Иккинчи қотил

(Сал жим қолгач)

Очиғини айтсам, менда виждонга ўхшаш бир нима
борга ўхшайди-да.

Биринчи қотил

Иш битганда оладиган ҳаққингни ўйла, ўтиб кетади.

Иккинчи қотил

Бўпти, ўлдирамиз. Оладиганимни унугаёзибман.

Биринчи қотил

Ҳали виждонми, нима бало дедингу қаёққа кетди?

Иккинчи қотил

Герцог Глостернинг ҳамёнида.

Биринчи қотил

Ҳисоб-китоб вақтида ҳамён очилиши билан учиб
кетса-чи?

Иккинчи қотил

Учса учар, зарур кептими?

Биринчи қотил

Учиб яна ўзингга қайтиб келса-чи?

Иккинчи қотил

Кераги йўқ. Виждон хавфли нарса. Унинг касофатидан одам қўрқоқ бўлиб қолади; бир нимани ўғирлайман десанг — виждон халақит беради, ёлгондан қасам ичмоқчи бўлсанг, тўхтатади, ҳалигидай, бирор бегона хотиннинг ётоғига босиб кирмоқчи бўлсанг ҳам шаштингдан қайтаради. Виждон сен билан бизга шайтондай гап, туппа-тузук режаларимизни бузади. Виждон деб мен аҳмоқ бир маҳал топган ҳамёнимни эгасига элтиб берганман. Виждон одамни гадо қилади. У ҳозир зарарли нарса деб саройлардан қувишяпти. Жоннинг роҳатини билган ҳар бир ҳумпар аввало виждондан воз кечяпти.

Биринчи қотил

Мана, ҳозир ҳам туриб, Герцогни ўлдирманглар, деб шивирляяпти.

Иккинчи қотил

Қулоқ солма, ичингга кириб олади.

Биринчи қотил

Овора бўлади.

Иккинчи қотил

Тузуксан. Қани, ишга!

Биринчи қотил

Нариги хонада май тўла бочка турибди. Улдириб,
ўшанга тиқа қоламиз.

Иккинчи қотил

Яхши топдинг. Қайф қилиб ётади.

Биринчи қотил

Жим, уйғониб қолмасин!

Иккинчи қотил

Санч!

Биринчи қотил

Иўқ, у билан жиндак суҳбат қилайлик.

Кларенс

(уйғониб)

Соқчи қани? Майдан бер.

Биринчи қотил

Ҳозир майга тўясиз, тақсир.

Кларенс

Худо ҳаққи, кимсизлар?

Биринчи қотил

Сенга ўхшаган одаммиз.

Кларенс

Қирол одамига ўхшамайсизлар.

Биринчи қотил

Сендан фарқимиз шуки, ҳалолмиз.

Кларенс

Кўзинг қўрқоғу лекин гапинг қўрс.

Биринчи қотил

Гапим қиролники, кўз ўзимники.

Кларенс

Нега товушингда ёвузлик янграр?
Кўзингда таҳдиду юзингда қон йўқ?
Ким юборди сени, нима ишинг бор?

Иккала қотил

Биз... биз.. биз...

Кларенс

Мени ўлдиргани келдинглар?

Иккала қотил

Ҳа-ҳа!

Кларенс

Ниятингни айтолмаяпсану
Улдиришга қурбинг етармикин?
Сизга ёмонлигим текканмиди ҳеч?

Биринчи қотил

Бизга тегмагану қиролга теккан.

Кларенс

Яқинда у билан ярашмоқчиман.

Иккинчи қотил

Йўқ, герцог, ҳеч қачон! Қалима келтир.

Кларенс

Нимага бу ишга сизни танлашди?
Менинг гуноҳимни биласизларми?
Жиноят устида тутганмидингиз?
Қайси суд ҳукм этди мени ўлимга?
Исонинг бегуноҳ қони ҳурмати.
Тангрим номи билан қасам ичаман,
Чекининг, қон тўкманг, сизни бу гуноҳ
Мудҳиш фалокатга солиб кетади!

Биринчи қотил

Гуноҳ биздан соқит. Бизда буйруқ бор.

Иккинчи қотил

Қиролнинг фармони.

Кларенс

Огоҳ бўл бандаси,

Қироллар қироли — тангри бор кўкда,
Ҳар ерда муҳайё қаҳр шамшири.

Иккинчи қотил

Қасамхўрлик, қотиллигинг учун
Уша шамшир ҳозир бошинг устида.

Биринчи қотил

Сен ўз қиролингнинг ўғлини ўлдирдинг.

Кларенс

Эдвард учун қилдим бу жиноятни,
У эса ўзи ҳам ҳозир жинояткор —
Мени ўлдиргани сизни йўллапти!
Мен худога қарши борган бўлсам,
Жонимни олмасди бундай бегуноҳ!
Қиролни десангиз, мени тинч қўйинг,
Мен унинг туғишган биродариман.
Чекининг сизни бир хоин алдапти,
Глостерга боринг, у ҳаётим учун
Шоҳона ҳадясин сиздан аямас.

Иккинчи қотил

Бечора. Глостер — сенинг душманинг.

Кларенс

Йўқ, у акам, севикли акам,
Унинг ҳузурига боринг.

Иккала қотил

Хўп, кетдик.

Кларенс

Айтинг, у эсласин шавкатли Йоркни,
Бизнинг падаримиз, бузрукворимиз

Фотиҳа бераркан уч ўғлонига
Меҳру тотувликни этган васият,
Кўзига ёш олур эсласа акам.

Биринчи қотил

Ёш эмас, тош сачрар унинг кўзидан,
У бизни ҳам шунга ўргатди.

Кларенс

Бўхтон бу Ричардга, у меҳрибондир.

Биринчи қотил

Сен шўрлик қопқонга тушибсан. Ишон,
Бизларни бу ерга ўша юборди.

Кларенс

Ишонмайман. У кўзда ёш билан
Менга эрк бермоққа қасамёд этган.

Биринчи қотил

Ҳа, у сени озод қилади
Бу дунёнинг азобларидан.

Иккинчи қотил

Калимангни келтир — вақт ўтиб кетди.

Кларенс

Калима дейсизу ҳунар — қотиллик,
Қилган ишларингиз худога хилоф!

Қабиҳ жиноятга йўллаган одам,
Огоҳ бўл, сенларни омон қўймайди.

Иккинчи қотил

Хўш, нима қилайлик?

Кларенс

Қочиб қутулинг.

Иккинчи қотил

Номардлик-ку?

Биринчи қотил

Рўмол ёпинайлик!

Кларенс

Фақат иблис, қутурган ҳайвонлар
Раҳм-шафқат билмас. Агар ўзингиз
Қора зиндон ичра рўпарангизда
Шундай қотилларни кўриб турсангиз,
Ўлбормасмидингиз шафқат ўтиниб?
У кўзларингда ана, биродар,
Дек раҳмдиллик шарпасин кўрдим...

Иккинчи қотил

Орқангизга бир қаранг-чи, милорд.

Биринчи қотил

(Кларенсга ханжар уриб)

Мана бундоқ бўпти! Бу ҳам етмаса,
Вино бочкасида узилар жонинг.

(Шеригига)

Сен нега турибсан анқайиб, кўтар.

Иккинчи қотил

Бекор қилдик. Мен пушаймонман.

(Кетади)

Биринчи қотил

Ифлос, қўрқоқ! Расво қилди ишни.
Гумдон бўлиш керак пулни олибоқ!

(Уликни бочкага ташлаб чиқиб кетади.)

ИККИНЧИ ПАРДА

БИРИНЧИ САҲНА

Лондон, Саройда бир хона.

Хаста қирол Эдуард, унинг кетидан қиролича Елизавета, Дорсет, Риверс, Хестингс, Бекингем, Грей ва бошқалар кириб келади.

Қирол Эдуард

Ажойиб савобли иш қилдик, лордлар!
Қадрланг, ардоқланг бирлигимизни.
Мен эса тангрининг чорлаши билан
Сизни тарк этишга шайман куну тун.
Аммо тугамаса низоларингиз
Сиздан ризо бўлиб кўз юмолмасман.
Риверс, Хестингс, қани, бир-бирингизни
Бадном қилмасликка қасамёд этинг.

Риверс

Худо ҳаққи, қирол менинг кўнглим пок,
Мана ҳалол қўлим — дўстликнинг мухри.

Хестингс

Мен ҳам худди шундай қасам ичаман.

Қирол Эдуард

Қирол ҳузурида ёлғондан қўрқинг,
Едингизда бўлсин Раббил оламин.

Хестингс

Бахти қаро бўлай, ёлғон гапирсам!

Риверс

Дўстлик аҳдин бузсам, кўрмай рўшнолик!

Қирол Эдуард

Сен ҳам қиролича гуноҳингни юв,
Уғлинг Дорсет билан герцог Бекингем
Ярашмоғи керак, васиятим шу.
Лорд Хестингс, сен ҳам қироличанинг
Қўлини ўп, унут гинахонликни.

Қиролича Елизавета

Мана қўлим Хестингс, унутинг.

Қирол Эдуард

(Хестингс билан Дорсетга)

Сиз ҳам қулоқ очинг бир-бирингизга.

Дорсет

Онт ичай — мангудир иттифоқимиз.

(Қучоқлашадилар)

Қирол Эдуард

Ҳурматли Бекингем, сен бағринга ол
Менинг рафиқамнинг жигарбандларин.

Бекингем

(қироличага)

Агар лорд Бекингем хонадонингга
Бир кун қанда қилса сидқу хизматин,
Бир зум салтанатга бузса ақдини,

(Хестингс, Дорсет ва бошқаларга)

Ё сизни унутсам бир зум, дўстларим,
Шоҳона шафқатга муносиб эмасман.
Тангри ғазабига бўлай мубтало!

(Хестингс ва бошқаларни қучади)

Қирол Эдуард

Ана, малҳам топди дарднок кўнглим!
Бизнинг Глостер йўқ фақат, неғадир...

Бекингем

Ана, қувонч устига келиб қолдилар!

Глостер киради.

Глостер

Қиролимга таъзим, яхши соатда!
Маликага таъзим, сизга, азиэлар!

Қирол Эдуард

Ҳа, ҳа, яхши соат, қадрдон иним,

Яхши суҳбат қилдик худо йўлида.
Низолар даф бўлди. Дўстлик, тотублик!

Г л о с т е р

Худо ярлақасин, буюк ҳукмдор!
Агар бу табаррук олий даврада
Бирон тухмат ёки хато туфайли
Дўстлигим тарк этган бир кимса бўлса,
Ёки бирон дўстим жўн сўзларимдан
Динида сақлаган бўлса кудурат,
Уэр, ўтинаман шоҳ даргоҳида.
Низо, гинахонлик — ўлимдан ёмон!
Табъимга сиғмайди ҳеч фисқи фужур,
Меҳр-оқибатдан топганмиз шуур.
Олий қиролича, аввало сизга
Эзгу ҳисларимни изҳор этаман.
Сўнг, сендан ўтинчим, азиз Бекингем,
Бачкана баҳсларни ёдингдан чиқар.
Сен ҳам, Риверс, сен ҳам, лорд Грей,
Бекорга хўмрайманг меңи кўрганда.
Мен янги туғилган гўдак сингари
Мунис, мусаффоман, худога шукур.

Қ и р о л и ч а Е л и з а в е т а

Бу кун — бир байрамдай ёдимда қолар,
Лаънати низолар топди хотима.
Энди буюк қирол, илтимосим бор:
Уканг Қларенснинг ҳам гуноҳидан кеч.

Г л о с т е р

Нима? Қиролича, бу қанақаси?
Кулги бўлиш учун қилдимми ҳозир
Мен дўстлик ҳақида аҳди паймонлар?

Ҳамма биладики, герцог халок бўлди.
Нечун хор қиласиз, хоки-покини?

(Ҳамма ҳайратда)

Қирол Эдуард

Халок бўлди? Ҳамма билади?
Қим билади?

Қиролича Елизавета

Яна нима кўргилик, тангрим!

Бекингем

Лорд Дорсет, менинг ҳам рангим ўчдими?

Дорсет

Ҳозир орамизда, марҳаматли Лорд,
Ҳеч кимнинг юзида қон асари йўқ.

Қирол Эдуард

Кларенс ўлди деми? Ахир фармонни
Бекор қилувдим-ку?!

Глостер

Бечора укам

Билмай ўлиб кетди сўнгги фармонни.
Элчи иш ўтганда етиб борибди.
О, аттанг, Кларенсдан садоқатлироқ
Қимсалар ҳам борки, юрибди тирик...

Стенли киради,

Стенли

(тиз чўкиб)

Қирол, оёғингга бош уриб келдим.

Қирол Эдуард

Тинч қўй. Қалбни гашлик бурдаламоқда.

Стенли

Арзимни айтмасдан турмайман, қирол.

Қирол Эдуард

Айта қол, нима гап?

Стенли

Бир хизматкорим
Бебош зодагонни сўйиб қўйипти,
Шунинг гуноҳидан кечинг, подшоҳим.

Қирол Эдуард

Ҳозир ўз укамни ўлдириб қўйдим,
Бир қул гуноҳидан кечайми энди?
Укам ахир одам ўлдирган эмас.
Унинг гуноҳини ким сўради мендан,
Қайси биринг қўйдинг оёғимга бош?
Қайси биринг келиб, шўрлик укамнинг
Шонли хизматларин менга эслатдинг?
Жангда ҳаётингни асраб қолган эди,
Кечир Қларенсни, дея келдингми?
Қирғиндан сўнг, ҳолсиз, қаҳратонда
Кийимин кечиб, устингга ёпган,
Давосиз дардингни давосин топган,
Жигарбандинг эди, дедингми?
Шоҳона ғазабим қайнаганда
Мени эзгуликка чорлаган қайсийг?
О, аминман, сизни ҳам, мени ҳам

Қаҳри ғазабига олади таангрим!
Олиб кетинг мени бу ердан, Хестингс;
Бечора Қларенс!

Қирол, қиролича, Хестингс, Риверс, Дорсет,
Грей чиқиб кетадилар.

Глостер

Ана, оқибати шошқалоқликнинг!
Қўрдинг, шумхабарни эшитганида
Қиролича насли оқариб кетди.
Шоҳни қонли йўлга солган ўшалар,
Бунинг учун бари тортар жабрини!
Хўш, юринглар энди, жаноблар,
Қиролнинг ҳолидан хабар олайлик.

Бекингем

Қани, бошласинлар, ҳазрати олий.

(Чиқиб кетадилар)

ИККИНЧИ САҲНА

Уша жойнинг ўзи.

Норк маликаси герцог Қларенснинг ўғли ва
қизчасини етаклаб киради.

Қларенснинг ўғли

Буви, айтинг, дадамиз ўлиб қолдимиз?

Қларенснинг қизи

Бўлмаса нима учун кўксингизга уриб, вой шўрлик
ўғлим, вой Қларенс, деб йиғлаяпсиз?

Қларенснинг ўғли

Дадамиз ўлмаган бўлса, нимага

Бошингизни мундоқ-мундоқ қимирлатасиз?
 Бизга бундоқ ғамгин-ғамгин қараб,
 Шўрлик етимчалар, дея атайсиз?

Йорк маликаси

Қиролимиз касал, шунга йиглайман,
 Утган ишга сиқтаб не фойда, болам.

Кларенснинг ўғли

Ана, буви, энди иқрор бўлдингиз,
 Дадамиз йўқ, дадамиз ўлган.
 Бунга қирол ўзи айбдор экан.
 Мен уни қаргайман, хўпми, бувижон?

Кларенснинг қизи

Мен ҳам.

Йорк маликаси

Жим бўлинглар. Сиз тушунмайсиз.
 Сизни қиролимиз яхши кўради.

Кларенснинг ўғли

Йўқ, бувижон, менга Глостер айтди,
 Қирол қироличанинг гапига кириб,
 Дадамни зиндонга ташлатган экан.
 Бунга гапирганда Глостер амаким
 Мени ўпиб-ўпиб, роса йиғлади.
 Менга ўзи ота бўлар эмиш,
 Севган ўғлимсан, деб босди бағрига.

Йорк маликаси

Меҳр ниқобига яширинар ёлгон,
Эзгу ниқоб кияр даҳшатли гуноҳ,
У— ўғлимдир менинг, шармисорлигим,
Унга сохталикни мен бермаганман.

Кларенснинг ўғли

Наҳот амакимиз ёлгон гапирса?

Йорк маликаси

Ёлгон, болам, ёлгон.

Кларенснинг ўғли

Қим келаяпти?

Қиролича Елизавета киради, юзида мусибат, унинг кетидан Риверс, Дорсет.

Қиролича Елизавета

О, халақит берманг, йиғлай, фарёд чекай,
Соч юлиб лаънатлай шум қисматимни!

Йорк маликаси

Яна нима бўлди, қандай фалокат!

Қиролича Елизавета

Қирол вафот этди! Буюк қиролимиз,
Сенинг ўғлинг Эдвард, жуфти ҳалолим!

Илдизимиз қуриди, энди сўламиз,
Менинг ҳам жонимни ол, нарвардигор,
Қувиб етиб олай ҳукмдоримни.

Йорк маликаси

Малика шерикман мусибатга,
Унинг қиёфаси кўнглимга яқин.
Эрим азасида кўз нурим тугаб,
Ўғлим чеҳрасига қараб қолгандим.
Энди мен нимага боқаман, айтинг!
Энг бадбини тирик қолармиди,
Шўрпешана бадбахт бўлмасам!
Сен энди бевасан, онасан лекин,
Кўзинг қувончлари — болаларинг бор.
Мен-чи, қани, менинг суянган тоғларим —
Эдувардим, Қларенсим! Қимга боқаман,
Қимга қолдирдингиз мени йиғлатиб?

Қларенсинг ўғли

(Қироличага)

Биз шерик бўлмаймиз гамингизга; янга,
Сиз йиғлаганмисиз дадам ўлганда?

Қларенсинг қизи

Аягансиз етимлардан кўз ёшингизни,
Биз ҳам йиғламаймиз.

Қиролича Елизавета

Майли, йиғламанг.
Кўксимда мусибат қат-қат бўлиб ётар,
Ўзимнинг фарёдим кўкка етади.

Фақат етармикан ҳукмдоримга!
О, шўрлик, Эдуардим, о, шоҳсуворим!

Бо л а л а р

О, шўрлик Қларенс, азиз отамиз!

И о р к м а л и к а с и

Шўрлик ўғилларим, Эдвард, Қларенс!

Қ и р о л и ч а Е л и з а в е т а

Таянчим, паноҳим Эдуард энди йўқ?!

Бо л а л а р

Қларенс, таянчимиз, паноҳимиз йўқ!

И о р к м а л и к а с и

Таянчим, паноҳим — ўғилларим йўқ?!

Бо л а л а р

Бормикан биздан ҳам бахтсиз етимлар!

И о р к м а л и к а с и

Мендек бахтиқаро она бормикан?
Барининг ғуссаси кўкрагимда жо.

Д о р с е т

(Елизаветага)

Онажон, бас қилинг, сабр-тоқат керак,
Бунча йиғлаш гуноҳ: ўлим — худодан.

Р и в е р с

Энди, қиролича, ёш шаҳзодани,
 Уғлингизни ўйлаш мавриди келди.
 Чорланг уни тезроқ, чопар юборинг,
 Эдуард — салтанатнинг меросхўридир.
 Уни тахтда кўриб таскин топарсиз.

Глостер, Бекингем, Стенли, Хестингс, Ретк-
 лиф ва бошқалар киради.

Г л о с т е р

Ёруғ илдиэ сўнди. Сабр, қиролича.
 Барчамизга тенгдир сўнгсиз мусибат.
 Инглайверган билан у камаймайди.

(Йорк маликаси олдида тиз чўкиб)

Волидан азиз, афв эт мени,
 Гуссадан кўз тиниб, сени кўрмабман.

Й о р к м а л и к а с и

Худо инсоф, шафқат, осойиш берсин,
 Эзгу ният солсин кўнглинга.

Г л о с т е р

(ўзича)

Яхши қариб ўл, деб тилар кексалар,
 Негадир бунисни айтмади онам.

Б е к и н г е м

Гуссадан бош эгган азиз дўстларим,
 Дўстлик меҳри билан таскин топайлик.

Чинордек йиқилди кекса шоҳимиз,
Аммо ниҳол янглиғ ўсар фарзанди
Бир гуруҳ ёр-дўстни Ледолга йўллаб,
Лондонга келтирсак ёш шаҳзодани.

Р и в е р с

Кўпроқ одам юборайлик, герцог.

Б е к н и г е м

Йўқ, йўқ, милорд, шовқин-сурон, шубҳа,
Эски яраларнинг очилиши бор.
Ҳозир салтанатнинг тизгини ҳам бўш,
Давлат узра йўқдир паноҳгоҳимиз.

Г л о с т е р

Қирол баримизни яраштириб кетди,
Аҳди паймонимга содиқман.

Р и в е р с

Балли, аҳдимизга содиқ бўлайлик,
Одам озроқ бўлса, шунча кўнгил тўқ.

Х е с т и н г с

Мен ҳам шу фикрда.

Г л о с т е р

Бўпти бўлмаса.

Қимни юборишни ўйлаб кўрайлик.
Онажон, сиз, қиролича, сиз ҳам
Бир кенгаш берсангиз яхши бўларди.

Бекингем ва Глостердан бўлак ҳамма чиқади.

Бекингем

Шаҳзодага кимни юборсак ҳам,
Бунда сиз билан биз қола олмаймиз.
Йўлда, олдин тузган режамизга кўра,
Қиролича наслин шаҳзода ёнидан
Қандай четлатишни ўйлаб кўрамиз.

Глостер

Ўнг қўлим ўзингсан, азиз Бекингем,
Ўзинг башорат қил, ўзинг кенгаш бер.
Мен бир гўдак каби итоатингдаман.
Юр, Лондонга кетдик. Бу ерда иш йўқ.

(Кетадилар)

УЧИНЧИ САҲНА

Лондон кўчаларидан бири.
Икки ёнидан икки шаҳарлик киради.

Биринчиси

Салом, қўшни! Мунча шошмасанг?

Иккинчиси

Очиғини айтсам, гангиб юрибман.
Эшитдингми ахир?

Биринчиси

Ҳа, қирол ўлипти.

Иккинчиси

Ҳа, ҳа, ёмон бўпти. Энди иш чатоқ:
Ҳали тириқчиллик баттар бўлмаса.

Учинчи шаҳарлик кириб келади.

Учинчиси

Ҳорманглар, ҳамсоя!

Иккинчиси

Бор бўл, оғайни.

Учинчиси

Қиролни берибмиз, эшитдингларми?

Иккинчиси

Эшитдик, биродар. Худо сақласин.

Учинчиси

Замон ёмон келди, ишқилиб...

Биринчиси

Худо денглар: шаҳзодамиз бор.

Учинчиси

Гудак қирол бўлса — бизнинг шўримиз.

Иккинчиси

Сен ваҳима қилма! Гўдак бўлса нима,
Енида бўлади донишмандлари.

Биринчиси

Генрих Олтинчи-чи, тож кийганида
Бир ёшига ҳам тўлмаган эди.

Учинчиси

У бошқа гап. У замонларда
Саройда бўларди жасур одамлар.

Биринчиси

Шаҳзодамизнинг ҳам улуғлари бор,
Ота томондан ҳам, она томондан...

Учинчиси

Фақат бир томондан бўлса тузук эди.
Чиқишолмай қолиб, худо сақласин,
Қалтак бошимизда синмаса гўрга.
Герцог Глостер айёр дейишади,
Қиролича томон — сипо, такаббур.
Бордию буларни қўлга олинмаса,
Халқ шўрликка кун йўқ, ҳамсоя.

Биринчиси

Унглиниб кетади, ваҳима қилма.

Учинчиси

Агар булут турса — бошпана қидир,
Хазонрезги келди — демак қиш яқин.

Қурғоқчилик эса — қаҳатчиликдир.
 Бари ўнғланади. Аммо бизларни
 Худо аллақачон эсдан чиқарган.

Иккинчиси

Ҳа, ҳа, одамларда юрак қолмапти.
 Қим билан гаплашсанг — қовоғи солиқ.
 Кўзларида қўрқув, жонсарак.

Учинчиси

Мусибат ёлдидан доим шунақа
 Одам фалокатни сезади экан.
 Ҳа, майли, худодан кўрдик.
 Йўл бўлсин?

Иккинчиси

Суддан одам кепти.

Учинчиси

Биз ҳам ўшаққа.
 (Кетадилар)

ТУРТИНЧИ САҲНА

Қиролича Елизавета, Йорк маликаси ва герцоги кирадилар.

Йорк маликаси

Шаҳзодани жуда кўргим келяпти,
 Бўй-басти чўзилиб қолгандир?

Қиролича Елизавета

Унча эмас эмиш, қайта менинг кенжам
Бўйга шаҳзодадан тикроқ дейишади.

Йорк герцоги

Буви, менинг сира ўсгим келмайди.

Малика

Нега, болам! Уссанг ёмонми?

Йорк герцоги

Яқинда-чи, буви, Риверс тоға менга
«Бўйинг ўсиб кетибди», деса,
Глостер амакимиз нима деди денг?
«Узун бўлар,— дейди,— текинхўр печак!»
Мен унақа печак бўлмайман, буви,
Мен секин ўсаман, гуллар сингари.

Малика

Шунақа де? Аммо бу мақол
Глостернинг ўзига тўғри келмапти:
Жуда заиф ўсди болалигида
Мақол тўғри келса, доно бўларди.

Йорк герцоги

Буни билганимда ўшанда мен ҳам
Герцогга бир аччиқ ҳазил қилардим.

Чопар киради.

Чопар

Афв этинг, малика, хушхабарим йўқ.

Елизавета

Шаҳзода омонми?

Чопар

Омон, маликам.

Йорк маликаси

Хўш, гапир, қанақа хабар келтирдинг?

Чопар

Лорд Риверс, лорд Грей, жаноб Воган ҳам
Ҳаммаси қамоққа олинди.

Йорк маликаси

Нима?

Чопар

Глостер, Бекингем қамоққа олди.

Қиролина Елизавета

Айби нима экан уларнинг? Нега?
Сабабини мен билмайман, бекам.

Қиролича Елизавета

Шўрим! Таҳликада хонадонимиз!
Қоплон панжасида бегуноҳ оху.

Ҳомийсиз, паноҳсиз тож-тахтимиз,
Мудҳиш ёвузликнинг қолди ҳукмида.

Йорк маликаси

Лаънати галаён кунларидир бу!
Умримда кўп кўрдим бундай кунларни.
Эрим ўлганда ҳам тахт атрофида
Қонли тугёнларнинг бўлдим гувоҳи.
Майдонда жанг тугамасдан туриб
Қасру гўшаларда бошланар эди.
Оға иниоига, бола отасига
Қўшни қўшнисига қараб от солар,
Ҳамон ўша, ҳамон ёвуз фитна
Ҳамон ўша, ҳамон оқар қон!
Ё раббий, ола қол кекса жонимни,
Яна даҳшатларни кўрмасдан кўзим!

Қиролича Елизавета

(ўғлига)

Юр, болам, кетайлик, хайр, малика.
Худо даргоҳида яширинайлик.

Йорк маликаси

Мен ҳам бутхонада топарман паноҳ.

УЧИНЧИ ПАРДА**БИРИНЧИ САҲНА**

Лондонда бир кўча.

Бурғи садоси. Кичик шаҳзода, Глостер, Бекингем кирдилар.

Бекингем

Ҳурматли шаҳзода, қани Мархабо,
Лондонда жонажон хонадонингиз!

Глостер

О, кўнгил мулкимнинг шоҳи, ассалом!
Йўлда чарчадингми? Оромингни ол.

Шаҳзода

Ҳа, йўл узоқ экан, сафар оғир бўлди,
Қани сиздан бошқа амакиларим?

Глостер

Шаҳзода, кўнгли пок бир навқиронсан,
Бевафо дунёнинг икир-чикирини,
Зулми бедодини билмай қўя қол.
Кўнгил қаъридагин худо билади.

Сен йўқлаган ўша амакиларинг .
Ичи қора одамлар эди.
Шакаргуфтор тилларида, қаранг,
Заҳар борлигини билмабмиз!
Сенга энг самимий тилагим шуки,
Хонн ошнолардан худо сақласин!

Шаҳзода

Аmmo мен улардан ёвузлик кўрмадим,
Пешвоз чиқишар деб ўйлаган эдим.
Ойим ҳам йўқ, укам бедарак,
Дангаса Хестингс ҳам кутиб олмади.

Хестингс киради.

Бекингем

Ана Хестингс, шошиб, терлаб кетибди.

Шаҳзода

Салом, муҳтарам лорд! Қиролича қани?

Хестингс

Онангиз, шаҳзода укангиз билан
Ибодатхонага яширинишди,
Сабаби худонинг ўзига маълум.
Кичик шаҳзодамиз ҳозир келмоқчийди,
Аmmo қиролича уни қўймади.

Бекингем

Қизиқ бўпти. Ахир яхши эмас!
Бориб қироличага етказиш керак,
Кичик герцог келиб акасини қучсин,

Муборакбод этсин тожини.
Агар қиролича гапга кўнмаса,
Зўрлик билан олинг болани, Хестингс!

Хестингс шошиб чиқиб кетади.

Шаҳзода

Менга қаранг, амак, мен укам билан
Бирга бўламанми? Қайда турамиз?

Глостер

Истаганларингда, ҳукмдоримиз,
Агар мендан сўрсанг — Тауэр қасри яхши.
Унда бир-икки кун ором олинглар.
Сўнгра ўз таъбингга, соғлигингга қараб
Сокин бир гўшани танлаб оларсан.

Шаҳзода

Оёғим тортмайди ўша Тауэрга.

Йорк герцоги ва Хестингс кирадилар.

Бекингем

Ана, кичик герцог ҳам келди!

Шаҳзода

Укажоним! Эсон-омонмисан?

Йорк герцоги

Соғ-саломатмисан, ҳукмдоримиз!
Шундай деб атасам сени, тўғрими?

Шаҳзода

Ҳо, укажон, энди афсус, афсус,
Бу номнинг эгаси орамизда йўқ.

Глостер

(кичик герцогга)

Олижаноб герцог, аҳволлар қалай?

Йорк герцоги

Раҳмат, амакижон. Эсингда борми
Узун ўсар девдинг текинхўр печак,
Ҳукмдоримизнинг бўйини қара!

Глостер

Ҳа, ҳа.

Йорк герцоги

Меннинг акам — печак экан-да.

Глостер

Мен ундай дейишга журъат этмайман.

Йорк герцоги

Демак, иккимизни бир хил севмайсиз?

Глостер

Аканг — ҳукмдорим, мен эса — қулман.
Сен эса жияним, жигарбандимсан.

Йорк герцоги

Унда, ханжарингни менга совга қил.

Глостер

Ханжар? Майли, мана, ола қол жияи.

Шаҳзода

Ҳой, тиланчи!

Йорк герцоги

Бу бир ўйинчоқ-ку,
Амаким шуни ҳам аяйдиларми?

Глостер

Асло аямайман.

Йорк герцоги

Қилич ҳам-а?

Глостер

Енгилроқ бўлса берардим.

Йорк герцоги

Фақат енгилига сахий экансиэ.

Шаҳзода

Укамиз аёвсиэ ҳазилкаш чиқди,

Амаким индамай кўтарадилар.

Йорк герцоги

Кўтаролмайдилар мени амаким,
Қоматим маймундек кичик бўлса ҳам
Елкада кўтариб юра олмайсиз.

Бекингем

Нозиклигин қаранг қочирғининг!
Бало бўлди бу, зеҳни ўткир.

Глостер

Ҳукмдор, биз лорд Бекингем билан
Кетдик волидангиз ҳузурларига.
У киши Тауэрда кутарлар сизни.

Йорк герцоги

Тауэрда? Нимага Тауэрда, ака?

Шаҳзода

Глостер амаким шундай дедилар.

Йорк герцоги

Тауэрда кечаси ухлай олмайман.

Глостер

Нимаси бор экан Тауэрнинг, герцог?

Йорк герцоги

Кларенсинг арвоҳи кезиб юраркан,
Бувим айтди, Кларенс амаким
Унда ваҳшийларча ўлдирилибди.

Шаҳзода

Улган амакингдан қўрқармишсанми?

Глостер

Қўрқишга асос йўқ тиригидан ҳам.

Шаҳзода

Амакимиз бор-ку, кимдан қўрқамиз?

Шаҳзода. Йорк герцоги, Хестингс кетадилар.

Бскингем

Бу зумраша, милорд, жуда сергап-ку?
Онасидан ўрганмадимижин
Сизга таҳқиромуз ҳазил қилишни?

Глостер

Шундай бўлса керак. Юзи-хотирсиз,
Зеҳни ҳам жойида, айёр ва дадил —
Тамом онасига тортибди бола.

Кетсби киради.

Бекингем

Муҳтарам Кетсби, қани, бери кел,
Бизга ҳамкорликка қасам ичгансан,

Шунинг учун сенга сиримиз аён.
Қани айт-чи, агар герцог Глостер
Эртага қирол деб эълон қилинса
Хестингс буйга рози бўлурми?

Кетсби

Марҳум ҳукмдорга садоқати зўр,
Шаҳзодага қарши бормаса керак.

Бекингем

Стенли-чи? Визларга қўшилармикни?

Кетсби

Хестингс нима деса шунни қилади.

Бекингем

Бўлмаса, Хестингс, ҳозир бораёсан,
Даромади билан бошлаб оҳиста
Кўнгилга қўл солиб, ниятини бил.
Таклиф қил — эртага Тауэрга келсин,
Тожу тахт ҳақида кенгашимиз бор.

Кетсби чиқиб кетади.

Хестингс кожлик қилса нима қиламиз?

Глостер

Қалласини оласан, тамом,
Ҳа, айтгандай, тахтга чиққанамда
Азизим, ёдимга солиб қўярсан:

Қиролнинг Герфордда қолган мулкни
Сенга атаганман.

Бекингем

Шоҳона қўлдан
Шу ҳам бизга катта мукофот
Ҳа, ҳа, жоним билан, хўш, айтгандай
Кечки овқат вақти бўлибди.

(Чиқиб кетадилар)

ИККИНЧИ САҲНА

Эрталаб. Лорд Хестингс уйи олдида.
Чопар киради.

Чопар

(эшик қоқиб)

Менга қаранг, милорд!

Хестингс

(эшик ортида)

Нима гап?

Чопар

Мени лорд Стенли юборди сизга.

Хестингс киради.

Хестингс

Соат неча бўлди?

Чо пар

Соат тўрт, милорд.

Хестингс

Бошида ташвиш борми хўжайинингнинг?

Чо пар

Шундайга ўхшайди. Садом дедилар.
Сўнгра, сизга маълум бўлгайким,
Бугун тушларига қобон кирибди.
Қобон телпакларин олиб қочганмиш.
Яна сизга маълум бўлгайким,
Бугун тўпланаркан иккита кенгаш.
Эҳтимол бирининг аҳду қарори
Сизнинг бошингизга таҳдид солажак,
Шунинг учун сизга таклифлари шу:
От миниб шимолга қочар экансиз.

Хестингс

Қайт орқанга, Стенлига айт,
Кенгаш қарорлари бизга хавфлимас.
Бирида ўзимиз иштирок этсак,
Бирида дўстимиз Кетсби ўлтирар.
Туш эмиш... Бекорга ваҳма қилмасин.
Қобоннинг жаҳлини қўзғаш керакмас.
Менинг ҳузуримга лорд ўзи келсин,
Айтиб қўй. Тауэрга бирга борамиз.

Чопар

Хўп бўлади, милорд, айтаман.

(Чиқади)

Кетсби киради.

Кетсби

Хайрли тонг, олижаноб милорд!

Хестингс

Салом, Кетсби! Барвақт турибсан.
Қутсиз салтанатда нима гаплар бор?

Кетсби

Салтанат қалтираб, қалқиб турибди
Бизнинг Глостер чамбар киймаса
Қарор ва осойиш топиши маҳол.

Хестингс

Чамбар дединг, тож деганингми?

Кетсби

Тож деганим, тақсир.

Хестингс

Токи танда жон,
Тож билан ўйнашга йўл қўймасман, бил.
Сенингча Глостернинг мўлжали борми?

Кетсби

Мўлжали бор эмиш, фикр-зикри шу,
 Сенинг қўллашингга ишончи комил.
 Хушxabар етказ, деб мени юборди:
 Бугун сизнинг жами душманларингиз
 Қироличамизнинг наслу авлоди
 Кистель турмасида қатл этиларкан.

Хестингс

Ажаб бўпти. Аммо Глостернинг
 Еш шаҳзода тахтин ўғирлашга
 Мен ёрдам бермайман. Бўлманг хомтама.
 Онт ичайки, то ҳаёт эканман,
 Юзага чиқмайди унинг нияти.

Кетсби

Орзунгизга етинг, тангри ёр бўлсин!

Хестингс

Кўзимиз олдида жон берганларни
 Бир кун эслатамиз, худо хоҳласа.
 Кўрамиз, ўшанда баъзи бировлар
 Қани юзимизга тик қарасин-чи!

Кетсби

Ҳа, оғир дафъатан ўлимга бориш.

Хестингс

Даҳшат, милорд! Шундай ўлиб кетди
 Воган, Риверс, Грей ва бошқалар.

Яна бизга ўхшаш қанча-қанчалар
Жонини ҳовучлаб ўлим кутади.

Кетсби

Глостер ҳам Бекингем — дўстингиз, тақсир.
Фонардек осиглиқ кўришни истар...

Хестингс

Дўстликка муносиб хизмат қилганмиз.

Стенли киради.

Хестингс

(Стенлига)

Ҳа, қўлингда калтак кўринмайди,
Е энди қобондан қўрқмай қўйдингми?

Стенли

Кулсанг кулаверу, аммо, худо ҳақи,
Менга ёқмаяпти бу икки кенгаш.

Хестингс

Менга жон ҳам ширин, дўстим Стенли,
Ҳазиллашармидим, хавф-хатар сезсам!

Стенли

Кистелдаги лордлар ҳам ҳозир
Қиттак хавф-хатар сезаётгани йўқ.
Аммо эшитдингки, у шўрликларнинг

Бу ёруғ дунёда шўри битибди.
Мудҳиш кунлар, милорд, хатарли кунлар,
Қани, йўл олайлик энди Тауэрга.

(Кетадилар)

УЧИНЧИ САҲНА

Глостер, Бекингем ва Хестингс кирадилар.

Глостер

Айтинг-чи, жаноблар, менинг жонимга
Сеҳри жоду билан қасд қилган кимса
Қандай жазоларга муносиб?

Хестингс

Ҳай-ҳай,
Сизга садоқатим охиратликдир,
Шунинг учун айтай, ундай кимсалар
Ўлим жазосига лойиқ, тақсирим.

Глостер

Эдварднинг беваси, ифлос жодугар
Эрининг ўйнаши билан бирлашиб,
Мени сеҳрлашга қасд қилишибди:
Мана далил: қаранг қўлларим
Қуриб, тарашадай қоқ бўлиб қолди.

Хестингс

Наҳотки! Бу ишни, милорд, ўшалар...

Глостер

«Наҳотки!» Албатта сен ишонмайсан,
 Ҳомийсан у жирканч жодугарларга!
 Қасамёд этаман, сен ҳам хонсан!
 Тезда қатл этилсин! Тушки овқатгача
 Бунинг калласини кўрсатинг менга.
 Ловель, Редклиф, боринг, бажаринг!
 Ва мени деганлар — бу ёққа!

Хестингс, Ретклиф, Ловелдан булак ҳамма
 чиқиб кетади.

Хестингс

Ажаб қилди. Шунга муносибман,
 Даҳшатнинг олдини олсам бўларди.
 Ҳа, ўнгидан келди, Стенли, тушинг,
 Мен, аҳмоқ кирмадим сенинг гапингга.

Ретклиф

Бас қил, герцог бошингни кутиб
 Овқат қилмай ўтирибди, юр!

Хестингс

Зўравоннинг кулиб қарашига
 Лаққа тушганларнинг, о, шўри курсин!

Ловел

Йиғига нима бор, бас қил деяпман.

Хестингс

Британия! Бахтсиз, жонажон юртим,
 Бўғзингда Ричарднинг қонли панжаси,
 Яна нималар бор шум тақдирингда!

(Чиқиб кетадилар)

ТУРТИНЧИ САҲНА

Лондон. Тауэр қасрида.

Глостер билан Бекингем киради. Занглаган қилич-қалқон осиб олишган.

Глостер

Бекингем, сен бўзариб, титраб,
Талвасага тушиб гапироласанми?

Бекингем

Бўлмаса-чи! Жазавали нутқда
Тропик актёрлардан қолишмайман мен.
Аланглайман, яна гапираман,
Қалтирайман, кўзларим бежо,
Ҳар шарпага сесканиб, оқариб,
Яна, керак бўлса, уриб қаҳқаҳа
Кўпик сочиб, даҳшат соламан.
Қани, Кетсби! Мэрга кетганмиди?

Глостер

Ана, Мэрни бошлаб келяпти.

Лорд-Мэр билан Кетсби киради.

Бекингем

(ўзини ташвишли кўрсатиб)

Ўзим айтақолай шумҳабарни. Лорд-Мэр..

Глостер

(У ҳам қалбаки ваҳимада)

Осма кўприкларнинг бузилганими?

Бекингем

Униси майли-я, Бонг урмаяпти!

Глостер

Кетсби! Девордаги соқчиларга боқ!

Бекингем

Лорд-Мэр, сизни безовта қилмасдик...

Глостер

Қоч, душман, бор орқангга қара!

Бекингем

Беғуноҳ бандангни ўзинг асра, о!

Ловел билан Бетклиф Хестингснинг калласини олиб
киради.

Глостер

Ўзингни бос. Дўстлармиз-ку:

Буниси сэр Ловель, буниси — Редклиф.

Ловел

Хоиннинг калласи. Қатл этилди
Мудҳиш жиноятчи, фитначи Хестингс.

Г л о с т е р

(йиғлайди)

Мен уни севардим, оҳ, кўз ёшларим!
Дунёда энг мунис, меҳрибон,
Ҳокисор дўстим деб билардим уни.
Унга аён эди эзгу ўйларим
Наҳот ниқоб бўлса гулгун чехраси?

Б е к и н г е м

Бундай уста ниқобланган ёвуз
Жаҳонда кам бўлган. Худо сақлабди,
Худо сақлабдики, азизим лорд-Мэр,
Барҳаёт юзма-юз турибмиз!
Ишонсангиз бу лаънати хоин
Бугун, ҳа, шу топда, куппа-кундузи
Глостер иккимизни сўймоқчи экан!

Л о р д - М э р

Наҳотки! Наҳотки!

Г л о с т е р

Нима, «Наҳотки?!»

Биз нима, худодан воз кечибмизми?
Бутун Англия, бизнинг ҳаётимиз
Хавф остида қолмаса, буни
Қатл этармидик судсиз-терговсиз?

Л о р д - М э р

Ундай бўлса, у ўлимга лойиқ,
Бошқа хоинларга сабоқ бўлибди.

Шор хоним билан ҳам ўралашган экан,
Ундан бир яхшилик кутиб бўлмасди.

Бекингем

Афсус, бўлмадингиз, бу номард хонин
Қора ниятларин сўзлаганида.

Лорд-Мэр

Сизга ишонаман, мухтарам лордлар,
Нима бўлган бўлса; барини
Элга етказаман.

Глостер

Балли, етказинг.

Лорд-Мэр чиқади.

Глостер

Ҳозир орқасидан югур, Бекингем,
Халойиқни йиғиб турганида
Қулай пайтни топиб эълон қил:
Эдуарднинг болалари — ҳароми, дегин.
Бир вақт шунга шама қилгани-чун
Қатл этганди, дегин, бир бечорани.
Эдуард бузуқ эди, ахлоқсиз эди,
Сава сон-саноқсиз ўйнашларини,
Саройда хотин-қиз қолмади, дегин,
Бу ҳирсга берилган ҳайвон дастидан,
Йўл-йўлакай аста менга тегиб ўт:
Эдуард дунёга келган йиллари
Падар бузрукворим сафарда эди,
Ўзи йўқ вақтда туғилган болани.

Уғлим деб аташга кўнгли бормаган.
 Гапингда шуни ҳам қистириб ўтки,
 Эдуард отамизга ўхшамас эди.
 Эҳтиёт бўл, шама билан гапир:
 Биласан, онамиз ҳали барҳаёт.

Бекингем

Асло шубҳа қилманг маҳоратимга.

Глостер

Нутқинг тугаганда аҳли аҳбобин
 Бейнарга бошлаб кел.

Бекингем

Хўп, жаноб герцог.

(Чиқиб кетади)

Глостер

Ловель, доктор Шоуни дарҳол бошлаб кел.

(Кетсбига)

Сен, Пенкерни чақир. Иккаласи ҳам
 Бир соатдан кейин Бейнарда бўлсин.

(Ловель билан Кетсби кетади)

Энди буюраман: гумдон қилишсин
 Кларенсинг кичкина итваччаларин.
 Токи бу тирранча шаҳзодаларга
 Бирон тирик жоннинг тушмасин кўзи.

(Кетади)

БЕШИНЧИ САҲНА

Лондон, Бейнар қасри.
Икки томондан Глостер ва Бекингем кириб келади.

Глостер

Қани, ишлар қалай? Халқ нима деди?

Бекингем

Оғиз очмайди денг халойиқ, жимжит.

Глостер

Айтдингми Эдуарднинг болаларини?

Бекингем

Бўлмаса-чи! Ҳаромилар дедим,
Эдуарднинг ўзи ҳам, дедим, арвоқ урсин,
Сира ўхшамасди ўз отасига.
Йўл-йўлакай сени мақтаб ўтдим,
Олижаноб дедим, қиёфаси ҳам
Шонли қиролимнинг нақ ўзгинаси.
Шотланд жангларида душманни қирган,
Сухбатида доно, сахий, меҳрибон,
Гўдак кўнгли каби кўнгли мусаффо,
Виждони пок, дедим, ишқилиб,
Маржон каби тердим фазилатларинг...
Нутқим пировардида: Ватан деганлар
Мен билан баробар ҳайқирсин, дедим:
«Қиролимиз Ричард, мангу омон бўли!»

Глостер

Халойиқ-чи? Ҳайқирдимми?

Бекингем

Иўқ.

Худо ҳаққи, тилсиз гўдак каби,
 Безабон қоядек тура берди халқ.
 Аъёнлар ҳам мурдадек оқариб
 Аланглайди холос бири-бирига.
 Мен Мэрдан сўрадим, нима гап, тақсир,
 Ё булар жонидан тўйганми?— дедим.
 Узи такрорлади халққа нутқимни,
 «Герцог ундай деди», «Ҳе... ҳе... бундай деди»—,
 Узидан бирон сўз қўшса-чи, лодон.
 Ахир одам ёллаб, ҳайқиртирдим, ҳа.
 Бироқ бўшроқ чиқди: «Қиролимиз... Ришард...»
 Пайтдан фойдаланиб, дарров «раҳмат» дедим;
 Қўрсатиб турибди олқишларингиз,
 Қи донишманд Ришард — сизга бебаҳо!

Глостер

Безабон тўнғақлар! Жим туришди денг?

Бекингем

Рости, жим туришди.

Глостер

Мэр келадими?

Бекингем

Келади. Дарғазаб кўрининг унга,
 Қулоқ солаверманг гапига дарров.
 Икки руҳонийни ёнингизга олиб,
 Инжил ушлаб турунг, жаноб лорд.

Эзгулигингиздан гап очмоқчиман,
 Ҳар сўзга «йўқ» дея ноз қилаверинг,
 Аммо сира қолманг билганингиздан.

Г л о с т е р

Мен «йўқ» деган сари, сен ҳам ялинавер.

Б е к и н г е м

Юқорига чиқинг, у келиб қолди.

(Глостер кетади)

Лорд-Мэр ва бир неча шаҳарликлар киради.

Б е к и н г е м

Салом, ҳурматли Мэр! Мен ҳам бу ерда
 Интизорман, аммо беҳуда бари.
 Гаплашмайди чоғи биз билан герцоғ.

Қасрдан Кетсби ҳам чиқади.

Б е к и н г е м

Хўш, Кетсби, жаноб лорд бир гап айтдимиз?

К е т с б и

Жаноб лорд ўтиниб илтимос қилди:
 Эрта ё индинга келармишсизлар.
 Руҳонийлар билан ўзи қасрда
 Эзгу ўйлар ила чўкмиш сукудга.
 Узоқ бу дунёнинг ташвишларидан
 Илоҳий орзулар банд этмиш кўнглин.

Бекингем

Яна кир ҳазрати олийларига
Лорд-Мэр, мана тагин азиз фуқаро
Муҳим юмуш билан келишибди, де.

Кетсби

Хўп, айтиб кўраман.

(Кетади)

Бекингем

(Мэрга)

Шунақа, милорд,
Биз Эдуард олдиға келганимиз йўқ,
Ағанаб ётган йўқ герцог тўшақда,
Тиз чўкиб, у эзгу дуо билан банд.
Нозанин жононлар қўйнида ҳам эмас,
Доно руҳонийлар билан суҳбатда.
Қани энди, шундай муносиб бир мард
Давлат тизгинини олса қўлига!
Эвоҳ безовтаман, кўнмаса керак.

Лорд-Мэр

Наҳотки кўнмаса? Худо сақласин!

Кетсби киради.

Бекингем

Хў, Кетсби?

Кетсби

Герцог ҳайрон, тақсир,
Нега бунча одам келибди, дейди.

Бекингем

Қасамёд ичаман, яна кириб айт,
Яхши ният билан келганмиз ахир.

(Кетсби кетади)

Шунақа-да, эзгу, художўй одам
Илоҳий ўйларга банд бўлиб, кетса,
Дунё ишларига қайтариш қийин.

Болохонада Глостер кўринади, ёнида икки рухоний
Кетсби қайтиб киради.

Лорд-Мэр

Ана ҳазрат олийлари, ёнида эса
Ҳамон руҳонийлар.

Бекингем

Улар суянчдир
Ҳамиша художўй шаҳзодамизга.
Яна кўрдингизми — қўлида инжил
Кўнгил поклигининг аломатидир.
Қуллуқ, ҳазрат! Буюк Ричардимиз,
Кечир, бўлиб қўйдик ибодатингни!

Глостер

Мен ўзим сизлардан узр сўрайман,
Дўстлар ҳузурига ҳаяллаб қолдим.

Қулоғим сизларда.

Бекингем

Худо номидан
Халқнинг илтижосин изҳор этайин,
Ҳукмдорсиз қолди азиз юртимиз.

Глостер

Безовтаман, бирор қилмишим билан
Озор бермадимми сизга, фуқаро?

Бекингем

Олижаноб герцог, ёлвориб келдик,
Юртнинг ташвишини гарданингга ол.
Арбоб, маслаҳатчи, ҳомий бўлиб эмас,
Тож-тахтнинг қонуний вориси бўлиб,
Ҳукмдори бўлиб салтанатингнинг!
Сени сидқидилдан севган халойиқ
Мажлисда садоқат ила олқишлаб,
Бизни ҳузурингга, эй улуғ Ричард,
Умид ва илтижо билан йўллади.

Глостер

Билмадим, мен фақир ҳокисор одам
Бундай илтимосга не жавоб қилай.
Жимгина кетсамми ибодатимга,
Кулсамми ўринсиз гапларингиздан?
Индамасам — ўйлашингиз мумкин
Олди деб тож-тахтнинг олтин юкини,
Кулсам, етказурман шундай сидқидил,
Меҳрибон дўстларнинг кўнглига озор.

Шубҳалардан холи бўлиш учун,
 Холи бўлиш учун дилозорликдан,
 Бирдан жавоб бериб қўя қолай сизга:
 Ишончимиз учун фақир миннатдор.
 Аммо хизматларим камтарин менинг,
 Қабул қилолмайман илтижонгизни.
 Бордию тож-тахтга ҳақим бўлса ҳам,
 Салтанатнинг йўли бўлса ҳам равон,
 Мен бандан ҳақдир, заиф бир инсон
 Ўзимни узлатга олиб қочардим.
 Умримнинг оддий ва кўҳна қайиғи
 Деңгиз тўлқинида сузолмас дейман,
 Улуғвор дамларни билмаган кўксим
 Шухрат гирдобига чидолмас дейман.
 Тангри гувоҳдирки, азиз фуқаро
 Менга муҳтож эмас. Ноумид бўлманг.
 Улуғ давлатимиз гўзал боғида
 Мевадай етилур ёш шаҳзодамиз.
 Бир маҳал тож-тахтни гулдек безагай,
 Халқу давлатини этгай бахтиёр!

Бекингем

Йўқ, милорд, кутамиз илтифотингни,
 Халқингга марҳамат этмасанг бўлмас.
 Йўқ, дема, шоҳона насли насабинг,
 Аслзода ўзингсан, ягона ворис.

Лорд-Мэр

О, милорд, қайтарма илтижомизни,
 Тиз чўқар халойиқ оёқ остингда.

Бекингем

Юртингнинг тарк этма садоқатини.

К е т с б и

Бизни бир сўз ила этгил бахтиёр!

Г л о с т е р

О, шўрим! Не учун менинг елкамга
 Бу шарафли юкни ағдармоқчисиз?
 Мен шоҳлик тахти-чун туғилганмасман.
 Кўнглингга олма, эй азиз фуқаро,
 Қабул қилолмайман илтимосингни.

Б е к и н г е м

Биламиз, кўнглинг бўш, мушфиқ-меҳрибон,
 Кўзинг қиймаяпти норасидани.
 У сенинг укангинг ўғли, жигаринг.
 Биламиз, сен учун эзгу муҳаббат,
 Қавм-қариндошингга доим жонфидо.
 Аммо шаштимизни қайтарма зинҳор.
 Аҳду қароримиз қатъий, мустаҳкам!
 Бир гўдак тож кийса — рози эмасмиз,
 Йўқ, бу — салтанатнинг ҳалокатидир!

(Фуқарога)

Агар ерда қолса илтимосимиз,
 Майли, биз жўнаймиз. Кетдик, фуқаро!

(Кетадилар)

К е т с б и

Қайтаринг уларни, муҳтарам герцог!
 Бу ишингиз бутун мамлакатда
 Руҳий тушкунликка сабаб бўлади!

Г л о с т е р

Начора, пешонам шўр экан! Майли!
Тош эмасман ахир! Қайтаринг, кўндим.

(Кетсби кетади)

Азобда бўлса ҳам виждону жоним,
Бундай илтижони рад этолмайман.

Бекингем халқ билан кириб келади.

Г л о с т е р

Бекингем биродар, софдил халойиқ,
Азму қарорингиз метиндай экан,
Кўриб турибманки, хоҳлай-хоҳламай,
Гарданга олмоққа юкни мажбурман.
Аммо, билиб қўйинг, агар бундан сўнг
Менга хуруж қилса бирор ғаламис
Ўзингиз асрайсиз мени исноддан.
Мана, тангри шоҳид, бугун кўрдингиз,
Хукмпарастликдан тамом йироқман...

Л о р д - М э р

Сенсан паноҳимиз, тангри ёр бўлсин!
Шунчалик бўлади олижаноблик.

Г л о с т е р

Халққа сўзлаб беринг кўнглим розини.

Б е к и н г е м

Қуллуқ сенга, қуллуқ, буюк ҳукмдор!

Қиролимиз Ричард, омон бўл!

Ҳаммаси

Омин!

Бекингем

Ижозат бергайсан, эй олимақом,
Бошлай тож кийгизиш маросимини.

Глостер

Азму қарорингиз шу бўлса — майли.

Бекингем

Ҳозир аъёнларни тўплаймиз, шоҳим,
Бизга рухсат этинг!

(Таъзим билан ниқишади)

Глостер

Хайр, азизлар.

(Рухонийга)

Энди ибодатга қайтайлик, тақсир.

ТУРТИНЧИ ПАРДА

БИРИНЧИ САҲНА

Тауэр дарвозаси олдида.

Бир томондан қиролича Елизавета, Йорк маликаси, маркиз Дорсет, иккинчи томондан хоним Анна Кларенсинг қизчасини етаклаб киради.

Йорк маликаси

Вой, ким келяпти? Набирачам-ку,
Гўзал Анна Глостер янга билан!
Улар ҳам биз билан балки боришар
Қичкина қиролни табриклагани.

(Аннага)

Салом, Анна қизим!

Анна

Тангри сизни ҳам
Беҳад қувончларга муяссар этсин.

Қиролича Елизавета

Сени ҳам, сени ҳам. Йўл бўлсин, синглим?

Анна

Бизлар ҳам Тауэрга, маликам. Қани,
Қўрайлик навқирон шаҳзодаларни.

Қиролича Елизавета

Раҳмат, синглим, юринг, бирга борайлик.

Брекенбери киради.

Қиролича Елизавета

Ана, назоратчи ўзи келиб қолди.
Қалай, Брекенбери, саломатмилар
Навқирон шаҳзода, ҳукмдоримиз?

Брекенбери

Саломатлар. Аммо, қиролича, мен
Сизни қўёлмайман унинг ёнига.
Шундайдир қиролнинг қатъий фармони.

Қиролича Елизавета

Қирол? Қандай қирол?

Брекенбери

Афв этасиз,
Ҳомий Глостер демоқчийдим.

Қиролича Елизавета

Бу буюк унвондан худо сақласин
Ҳомий Глостер жанобларини

Унинг қандай ҳадди сизга экан
Оналик меҳрига тўғаноқ солса?

Йорк маликаси

Мени қўйинг ахир! Улар ўғлимнинг
Пушти камаридан бўлган болалар!

Анна

Нега қўймас экан! Қани, нари тур,
Қўйвор, жавобини ўзим бераман.

Брекенбери

Иўқ, маликам, қўя олмайман.
Хизматга садоқат қасамёдим бор.

(Кетади)

Стенли киради.

Стенли

(Аннага)

Сарой хоним Анна, сизга мунтазир,
Юринг, тож кийгизиш маросимига
Қиролнинг муносиб рафиқасисиз!

Қиролича Елизавета

Мен... бўғилияпман, кўксимни тилинг,
Эрк беринг қалбимга!

Анна

О, мудҳиш хабар!

Дорсет

Узингизни босинг!

(Онасига)

Сизга нима бўлди?

Қиролича Елизавета

Қоч, ўғлим, қоч! Мени тилга олма,
Улим келтиради сизларга номим!
Ажал изингизга тушибди, қочинг,
Қочинг жаҳаннамдан, жон болаларим!
Сен тезда Ричмонднинг ҳузурига бор.
Ҳали мурдаларнинг қони совимай
Атрофингда изғир кушандаларинг!

Стенли

Маъқул, қиролича, доно маслаҳат,

(Дорсетга)

Ҳаялламай отлан, вақт ганимат!
Мактуб ёзиб берай ўғлим Ричмондга.

Йорк маликаси

Ераб, бола туққан қора кунларим,
Нега янгилатдинг менинг дардимни?..
Фарзанд деб, жаҳонга вабо туғибман!

Стенли

(Аннага)

Маликам, сиз юринг. Мен юшиляпман.

А н н а

Бораман. Бир жаҳон нафрат қалбимда.
 О, ўша тожининг олтин гардиши
 Утдай ёндирсаю бош суягимни,
 Қиролича сўзин эшитмай ўлсам!

Е л и з а в е т а

Узингни қарғишга қолдирма, шўрлик!
 Шонли қисматингдан худо сақласин!

А н н а

Сиз билмайсиз, ахир бу иблис
 Менга эр бўлажак бу жирканч махлуқ,
 Менинг Генрихимни кундуз пичоқлаб
 Кейин, қон юқин ҳам артмай қўлидан
 Эримнинг тобути устида, менинг
 Уксук ёшларимни қилган ҳақорат.
 Ушанда Ричарднинг афтига қараб:
 «Тавқи-лаънат тушмас,— дедим,— бўйнингдан,
 Алафдай сўлдирдинг гулгун ёшимни,
 Бир мусибат бўлсин олган хотининг,
 Чирмовиқдай ўссин кўксингда», дедим.
 Аммо у иблисдек макри жоду билан
 Таслим қилиб олди қашшоқ зеҳнимни.
 Узимни қарғайман ўшандан буён,
 Йиғласам, қолмади кўзимда ёшим.
 Ҳаётим бамисли даҳшатли бир туш,
 Сўзидан, кўздан ҳар зум қўрқаман...

Е л и з а в е т а

Тахтга чиқаётиб йиғламоқдасан,
 Муича йиғламовдим ундан тушганда.

Қирол Ричард

(сарой аҳлига)

Бекингем ҳозирми? Четроқ туринглар.

Бекингем

Ҳозирман, қиролим, ҳукмдоримиз!

Қирол Ричард

Қўлингни бер. Бу олий тахтга
Сенинг шарофатинг билан юксалдим.
Ниҳа дейсан, шони-шавкатимиз
Умри боқий бўлса кошкийди!

Бекингем

Умри боқий бўлгай, улуг қиролим!

Қирол Ричард

Синаб кўрмоқчиман энди мен сени —
Соф олтинданмисан ва ёки...
Ҳали гўдак — Эдуард, ҳамон барҳаёт...
Сенга тушунарлими менинг ўйларим?

Бекингем

Буюринг, ҳукмдор!

Қирол Ричард

Узинг билмайсанми?

Мен қирол бўлишни истайман!

Бекингем

Ахир,
Қирол эмасмисиз, буюк ҳукмдор?

Қирол Ричард

Айтяпман-ку сенга. Эдуард барҳаёт.

Бекингем

Шундай, ҳукмдорим.

Қирол Ричард

Э, бидиллайверма,
Эдуард тирик ахир, тушунмадингми?
Бир маҳаллар мянг жойида эди-ку!
Кел, бўлмаса — очикроқ айтай:
У итваччалардан халос қил мени,
Нима дейсан? Қачон? Чаққонроқ бўл!

Бекингем

Майли, шоҳимизнинг ихтиёрлари.

Қирол Ричард

Меров бўлиб қопсан, қонинг яхлабди,
Розимисан ахир, айтсанг-чи?

Бекингем

Қирол,
Жиндак ўйлаб туриб жавоб қилайин,

(Кетади)

Кетсби

(секин)

Оҳ, лабини тишлаб қолди-ку қирол.

Қирол Ричард

(тахтдан туша туриб)

Тавба, бундан кўра, бирон аҳмоққа,
Тўнгахка гап уқдириш осон!
Менга керак эмас бундай синовчан
Кўзимга тикилиб қарайдиганлар,
Анча эҳтиёткор бўлиб қопти бу!
Эй навкар, бери кел.

Навкар

Лаббай, қиролим!

Қирол Ричард

Қани, айт-чи менга, тилла туфайли
Одам ўлдирिशга қурби етгулик
Бирон шахсни танимайсанми?

Навкар

Мен бир зодагонни танийман тақсир,
Ҳа, қуруқ ҳамёнга сира хуши йўқ!
Пул десанг, отасин сўйиб келади.

Қирол Ричард

Оти нима?

Навкар

Жемс Тиррел, тақсир.

Қирол Ричард

Ҳа, уни танийман. Бор, чақириб кел.

(Навкар кетади)

Мен энди бу айёр Бекингем билан
Ҳай-ҳай, сирдошликка қўйдим хотима.
Шунгача мен билан ёнма-ён келиб,
Нафас ростламоқчи, аҳмоқ, бемаҳал.
Даф бўлгани маъқул!

Стенли киради.

Қирол Ричард

Нима гап, милорд?

Стенли

Ҳозиргина билдим, шаҳзода Дорсет
Ричмонд ҳузурига жўнабди пинҳон.

Қирол Ричард

Менга қара, Кетсби, сен шу бугуноқ
Қиролича Аннани дард чалибди деб
Миш-миш тарқатасан. Мен эса уни
Одам кўрмайдиган жойга тиқаман.
Кейин, Қларенсинг қизига эр топ,
Биронта зоти паст бойлардан бўлсин.
Уғли эса ақли қашшоқ гўдак,
Менга унақаси хатарли эмас.

Ҳа, нима, анқайиб турибсан, югур,
Қиролича Анна ўлапти дегин!

(Кетсби кетади)

Никоҳлаб олмасам Эдуарднинг қизин
Бу тахт қум устида тургандай, тегсиз,
Албатта, акани ўлдириб, қизин
Хотин қилиб олиш яхши иш эмас.
Аmmo мен бари бир қон ичидаман.
Жиноят етаклаб келар жиноят!

Навкар билан Тиррел киради.

Тиррел

(тиз чўкиб)

Мен Жемс Тиррелман, ҳукмдоримнинг
Фуқароси, қули ва хизматкори.

Қирол Ричард

Гапинг ростми?

Тиррел

Синаб кўринг, қирол!

Қирол Ричард

Бизга яқин биров ўлиши керак,
Бунга розимисан?

Тиррел

Буюринг, қирол!
Агар сизга душман одам бўлса,
Бирни эмас, иккисин бўғизлаб келай.

Қирол Ричард

Майли, шаштинг қайтмасин менинг
Ашаддий душманим худди иккита,
Кўзга уйқу келмас шулар туфайли.
Шунчаки гўдаклар, ишинг жуда осон.
Ҳозир иккиси ҳам Тауэр қасрида.

Тиррел

Менга рухсатнома берсангиз бўлди,
Бугун кўшкингизда тинч ухлайсиз.

Қирол Ричард

Мана рухсатнома. Тилингга шакар.
Тез бажариб келсанг, соврин оласан.

Тиррел чиқади. Бекингем киради.

Бекингем

Қирол, ўйлаб кўрдим айтганингизни.

Қирол Ричард

Уни қўя қолинг. Янги хабар бор,
Ричмонд паноҳига қочибди Дорсет.

Бекингем

Биламан, қиролим.

Қирол Ричард

Хўш, Стенли,
Угай ўглинг эди шекилли Ричмонд?
Эҳтиёт бўл!

Бекингем

Буюк қиролим,
Берган ваъдангизни эслатсам девдим.
Укамнинг мулкини — Герфорд беклигин
Сенга бағишлайман, деган эдингиз.

Қирол Ричард

Билиб қўй, Стенли, агар хотининг
Уғли Ричмонд билан тил бириктирса,
Мендан шафқат кутма.

Бекингем

Едингизда борми ўша ваъдангиз?

Қирол Ричард

Едимда — бир маҳал Генрих олтинчи
Ричмондга тожи тахт башорат қилган
Эҳтимол у ҳозир...

Бекингем

Қиролим, менга...

Қирол Ричард

Аммо Генрих нега айтмаганикин
Унинг оёғимда ўлажагини!

Бекингем

Ваъда қилгандингиз Герфорд мужини...

Қирол Ричард

Ҳа, Ричмонд! Фашимга тегмоқда оти.
Яқинда Экстерда бир қаср кўрдим
Бу қаср Ружмонт деб аталар экан.
Номини эшитиб сесканиб кетдим,
Ваҳима солмоқда кўнглимга бу ном!

Бекингем

Қирол!

Қирол Ричард

Соат неча?

Бекингем

Эсингиздами,
Менга мулк ваъда қилган эдингиз.

Қирол Ричард

Соат неча?

Бекингем

Унга бонг урмоқда.

Қирол Ричард

Иўқса, бонг урмоққа халақит берма.

Бекингем

Тушунмадим, қирол?

Қирол Ричард

Чунки аҳмоқсан.
 Ҳар ишга халақит берганинг-берган.
 Жаврайсан, ўйларим чалкашиб кетди,
 Саховат пайтими шу топда?

Бекингем

Ахир...

Қирол Ричард

Тиланчилик билан жонимга тегдинг.

(Сарой аҳлини бошлаб чиқиб кетади.)

Бекингем

Ана холос! Хизматга — туҳмат!
 Сенга шунинг учун тож кийгиздимми?
 Дарвоқе, Хестингснинг куни тушмасдан
 Жўнаб қолиш керак жоннинг борида!

(Кетади)

УЧИНЧИ САҲНА

Уша жой.

Тиррел киради.

Тиррел

Содир бўлди — қулоқ эшитмаган,
 Одамзод кўрмаган қонли жиноят.

Қотилнинг ўзи ҳам, ишни қилиб қўйиб,
Мисли бир гўдакдек ҳўнграб йиғлади.
Унинг айтишича, икки нораства
Худди тонг нурида гул баргидек соф,
Бир-бирин қучоқлаб ухлашар эди,
Енларида, пар ёстиқда эса
Очиқ ётар эди муқаддас инжил...

Р и ч а р д киради.

Т и р р е л

Қуллуқ сизга, олий ҳукмдор!

Р и ч а р д

О, меҳрибон Тиррел! Хушхабар борми?

Т и р р е л

Гар қувонч келтирса сизга бу хабар,
Айтганингиз бўлди!

Р и ч а р д

Улиқларини

Сен ўз кўзинг билан кўрдингми?

Т и р р е л

Кўрдим.

Р и ч а р д

Узинг дафн этдингми, муҳтарам Тиррел?

Тиррел

Тауэрдаги монах дафн этиб келди,
Қаерга кўмганини сўраганим йўқ.

Ричард

Овқатдан сўнг, ҳузуримга кириб
Барини батафсил баён этарсан,
Ҳозир эса ўйла, бу хизмат учун
Қанақанги совға истайди кўнглинг.

Тиррел

Қулингизман, олий ҳукмдор!

(Чиқиб кетади)

Ричард

Дафн бўлди Эдуарднинг итваччалари,
Анна дунё билан хайр-хўшлашди.
Кларенснинг ўғли, зиндонда ҳамон,
Қизни беривордим бир бедавога.
Энди Ричмонд қолди. Тахтни мўлжаллаган!
Акамнинг қизига кўз олайтирган!

Кетбси киради.

Кетсби

Қиролим!

Ричард

Хўш?

Кетсби

Шум хабарлар бор.
Ричмонд ҳузурига Мартон қочибди,
Жангга тайёр эмиш герцог Бекингем.

Ричард

Бекингем тўдаси хатарли эмас,
Мени нотинч қилган — Ричмонд лашкари.
Аmmo мен ҳам, Кетсби, анойимасман,
Мени ҳам гафлатда боса олмайди.
Мен ҳам Мекурийдек олов пуркайман,
Лашкарларни тўпла, дарвозада ёв,
Бурғу садолари чорлар майдонга!

ТҮРТИНЧИ САҲНА

Уша жой. Сарой майдонида.
Қиролича Маргарита киради.

Маргарита

Паймонаси тўлди душманларимнинг,
Бари келиб қолди жар ёқасига.
Бу мудҳиш кунларни узоқ кутдим мен,
Энди жўнаб қолсам айни пайтидир.

Қиролича Елизавета ва Йорк маликаси киради.

Елизавета

О, менинг кичкина шаҳзодаларим,
Мурғак таянчларим, қаёқлардасиз!
Бемаҳал сўлдими шаффоф гулларим?

Маргарита

(ўзича)

Бежиз эмасдирки, бу қора тунда
Гўдак умрингизнинг сўнибди шами.

Йорк маликаси

Бошимдан кул сочиб йиғладим, лолман,
Наҳот бизни ташлаб кетдинг, Эдуард?!

Маргарита

(ўзича)

Эдуардни Эдуарднинг куни тортиб кетди,
Улим ўлим билан қасос олади.

Елизавета

Қўзичоқларимни ё парвардигор,
Нега оч бўридан ардоқламадинг?
Еки сен ҳам, тангрим, ғафлатдамидинг
Шу мудҳиш тунда-я?

Маргарита

(ўзича)

Эрим, ўғлим ўлган тундаги каби?

Йорк маликаси

(ўз кўксига уриб)

Қўзга тушган чўпсан, умр заволи,
Дарбадар кўланка мусибат юки,

Гўр тарк этган сени, ерга иснодсан,
Узоқ шум йилларнинг ёдгорлиги,—
Улдир, ғамларингни кўтаролмай, чўк
Бу таҳқир этилган она тупроққа!

(Ерга ўтиради)

Қиролича Елизавета

(унинг ёнига чўкиб)

О, қонга беланган жонажон тупроқ,
Бағринга ол ахир, тоқай қийнайсан?

Қиролича Маргарита

Ҳасратда қаридим, сиздан кексаман,
Тубсиз мусибатда улғайди ёшим.

(Қироличалар ёнига ўтиради)

Ғамдан, бахтсизликдан бошладингиз гап,
Мен ҳам баён этай сизга розимни.
Эдуард ўғлим эди, севган фарзандим,
Улди, қонхўр Ричард уни ўлдирди,
Бахт топган эдим ёстиқдошим билан,
Улди, бадбахт Ричард уни ўлдирди.
Сенинг Эдуардинг ҳам, сенинг Ричардинг
Бор эди, барини Ричард ўлдирди.

Йорк маликаси

(Маргаритага)

Менинг ҳам Ричардим бор эди, эвоҳ,
Эвоҳ, Ричардимни сен ҳалок этдинг.

Менинг Рютландим ҳам бар эди, эвоҳ,
Эвоҳ Рютландимни сен ҳалок этдинг.

Қиролича Маргарита

Сенинг Кларенсингни у гумдон этди,
У сенинг қорнингдан тушган бир мараз,
Ҳали баримизни гўрга судрайди.
У қашқир, туғилган кунлариданоқ,
Шилпиқ кўзларини очолмаса ҳам
Қон ҳидин сезарди, ўсарди тиши.
Мана қонга ботди қабиҳ ҳаёти,
Қарғиш, лаънатларга қолди тахтимиз,
Она авлодини қилди ҳақорат.
Е худо, биргина тасалли шуки,
Унинг онаси ҳам биз билан бирга
Сочига тупроқ сочиб, қилмоқда нола!

Йорк маликаси

Сен, қирол Генрихнинг бахтсиз беваси,
Менинг фарёдимни тинглаб қувонма!
Сенга ҳамдард эдим, тангримиз гувоҳ.

Қиролича Маргарита

Қасосга ташнаман, мени афв эт,
Мусибат кўнглимга берар тасалли.
Қонли фожиалар гувоҳи бўлиб,
Гўрда чириб кетди болаларимиз.
Ҳали қон гирдоби қайнайди, чунки
Жаҳаннам даллоли — Ричардинг тирик.
Аммо ер ёрилар, дўзах ловиллар,
Жами авлиёлар қилар илтижо,
Иблислар ўкириб чорлайди уни,
Эзгу ниятимиз келганда бажо:

Итга ит ўлимин берганда худо,
Биз кўкрак тўлатиб олурмиз нафас!

Қиролича Елизавета

Ё илоҳо, айтганингиз келсин,
У ёруғ кунларга етказсин бизни.
Шу букри махлуқнинг мудҳиш арвоҳин
Бирга-бирга ўтириб қарғайлик, омин!

Қиролича Маргарита

Бир вақтлар мен сени бир қўғирчоқ деб,
Шўрлик кўланкам, деб атаган эдим.
Тақдир кўкка сени бир кўтардию
Сўнгра' улоқтирди тубанликларга.
Худо фарзанд берди эрмак туфайли,
Ажал ўқларига айлади нишон.
Қани ҳозир эринг? Қани фарзандинг?
Борми бирон дўстинг, биродарларинг?
Қани атрофингда гирдикапалак
Хушомадгўйларинг, хизматкорларинг?
У кунларни унут, аҳволингга боқ,
Фарзандсиз, юпанчсиз, шўрлик бевасан,
Бадбахтсан, бир умр кўзларингда ёш.
Мени нафратлардинг сен ҳам бир замон,
Қиролича эдинг, қулсан безабон,
Ҳеч ким титрамайди энди қаршингда,
Энди сен титрайсан энди сен аянч,
Мен ҳам лаънатлайман шум тақдирингни.
Тахтни мендан тортиб олган эдинг,
Энди мусибат дардимни ҳам ол!

Қиролича Елизавета

Мени ташлаб кетма. Тилинг заҳарли,
Мудҳиш қарғишларга мени ҳам ўргат.

Қиролича Маргарита

Кунларинг оч ўтказ, тунлар ухлама,
 Толенгни эслаб бағрингни қон эт,
 Эсла қатл этилган гўдакларингни,
 Фарзанд доғи билан бағрингни қон эт!

Қиролича Елизавета

Мен сўзга ожизман, ўргат, маликам.

Қиролича Маргарита

Мусибат ўргатсин, алам ўргатсин.

(Кетади)

Йорк маликаси

Дод-фарёд учун сўз керак эмас.

Қиролича Елизавета

Сўзлаб бўшатмасам бўлмас қалбимни,
 Сўздан бўлак не бор бечораларда!
 Утмишнинг элчиси бўлиб келар сўз,
 Ғамнинг жарчисидек шошиб келар сўз.

Йорк маликаси

Сўз билан золимни бўғиб бўлсайкин!
 Сўздан муштипарнинг кўнгли тўлсайкин!
 Она сўзларининг аччиқ заҳридан
 Гўдаклар қотили бўғилиб ўлсайкин?

(Муסיқа эшитилади.)

Ана келяпти! Нафратингни соч!

Қирол Ричард киради. Енида сарой аҳли, навкарлар.

Қирол Ричард

(Бу икки аёлни кўрсатиб)

Ким бу, йўлимизни тўсиб турганлар?

Йорк маликаси

Сени қорнимдаёқ эзгилаб ташлаб,
Бу мудҳиш қотилнинг қонли йўлини
Тўсолмаганимга минг пушаймонман.

Қиролича Елизавета

Сен тахтнинг қонуний ворисларини
Улдириб, олтин тож кийдим, дейсанми?
Тож эмас, бошингда лаънат тамғаси!
Гўдакларим қани, пасткаш қул!

Йорк маликаси

Қани шўрлик уканг, қани Қларенс?

Қиролича Елизавета

Қани Риверс, Воган, Грей ва Хестингс?

Қирол Ричард

Наъра тортинг, чалинг ноғора!
Фалакка етмасин маънисиз нола!

(Бурғу ва ноғора садолари)

Сиз, тентак хотинлар, одоб сақлангиз,
Бўлмаса, гапингиз ҳарбий суронда
Кўмилиб кетади.

Йорк маликаси

Наҳот менинг ўғлим...

Қирол Ричард

Ҳа, тангрининг марҳамати билан,
Сизнинг ўғлингизман.

Йорк маликаси

Ҳа, ундай бўлса,
Она ғазабини бош эгиб тингла.

Қирол Ричард

Мен, маликам, сизга тортганман,
Гина-қудуратга асло тобим йўқ.

Йорк маликаси

Шошиляпсанми? Мен-чи? Мен, худо гувоҳ,
Сабр ила кутмаганман тўлғоқда сени.

Қирол Ричард

Қаридим, тўлғоқлар унутилгандир?

Йорк маликаси

О, йўқ, онт ичаман, ҳануз азобдаман,
Туғилдингу олам бир дўзах бўлди.

Болалигингдаёқ заҳил ва орсиз,
Усмирлигингдаёқ беомон эдинг,
Мудҳиш сирлар яшириб айёр қалбингга,
Заҳру ғазаб тўплаб, қутсиз улғайдинг.
Айт-чи, мен онангга бутун умрингда
Бағишлай олдингми бир зумлик қувонч?

Қирол Ричард

Мен сизга шу қадар манфур эканман,
Нега тўхтатдингиз йўлимдан? Қани —
Чалинг ноғорани!

Йорк маликаси

Қулоқ сол, кетма!

Қирол Ричард

Шаккоклик заҳри бор гапларингизда.

Йорк маликаси

Биргина гапимга қулоқ сол, қирол,
Сўнг менинг қорамни ҳеч кўрмайсан.

Қирол Ричард

Хўш?

Йорк маликаси

Е сен ер тишлайсан эртағи жангда,
Е мен мусибатдан ўлиб кетаман,
Тавқи-лаънатимни гарданингга ос,
Оғир жангларда у буксин қаддингни,

Кун-тун дуо қилай, душманларингни
 Бегуноҳ гўдаклар руҳи қўлласин!
 Бўғзингдан келсин бегуноҳ қонлар,
 Қузғун ҳазар қилсин ўлимтигингдан!

(Чиқиб кетади)

Қирóлича Елизавета

Бундан даҳшатлироқ сўз бор қалбимда,
 Аммо айтолмайман, сўзга заифман.
 Шунинг учун фақат шу қарғишларга
 «Омин!»— дея қолай.

Қирол Ричард

Тўхта, сен кетма.

Қиролича Елизавета

Бунда нима қилай, қотил тигига
 Энди йўқдир менинг шаҳзодаларим.

Қирол Ричард

Шаҳзоданг бўлмаса, қизалоғинг бор,
 Хушбичим гўзал қиз — Елизавета.

Қиролича Елизавета

Унга тегма, зинҳор, уни сўлдирма!
 Хулқини бузаман, унга кўз тиксанг,
 Хуснини бузаман юзларинг тирнаб,
 Фоҳиша, бузуқ деб эълон қиламан,
 Уйвашдан бўлган деб тарқатаман гап,
 Қояли қўлларингга бермайман уни!

Қирол Ричард

Нечун шоҳ наслига иснод келтирмоқ?

Қиролича Елизавета

Шоҳ наслидан кечдим — қизимга тегма.

Қирол Ричард

Уни олий насаб оқлайди.

Қиролича Елизавета

Ҳа, ҳа,

Худди отасини «оқлагани»дек.

Қирол Ричард

Улимни тақдирдан кўрар одамлар.

Қиролича Елизавета

Одамлар, одамлар... уларга ҳатто
Гўдаклар ҳаёти халал беради.

Қирол Ричард

Кимса қисматидан қочиб қутулмас.

Қиролича Елизавета

Гар қисмат ёвузлар қўлида бўлса.

Қирол Ричард

Сенинг сўзларингга разм солсам, гўё
Мен ҳалок этганман жияяларимни.

Қиролича Елизавета

Фақат сен! Уларни ота-онадан,
 Ҳаётдан — тахтдан жудо қилган сен!
 Қотил ким — билмайман, аммо пичоғини
 Сенинг тош қалбингга қайрагани рост.
 Афсус, дармонимни олди мусибат,
 Йўқса чанг солардим ҳозир кўзингга...

Қирол Ричард

Қонли қилмишларим бекор кетсин, майли,
 Кўнглингдан дардингни кўтаролмасам.

Қиролича Елизавета

Дилим ёритгувчи нур йўқ дунёда.

Қирол Ричард

Қизингни кафтимда кўтарай.

Қиролича Елизавета

Йўқ, йўқ.
 Кўтариб, жаллодга топширасанми?

Қирол Ричард

Кўтариб элтаман арши аълога,
 Гулга, шон-шуҳратга буркайман, инон!

Қиролича Елизавета

Чўпчакларга бурка менинг дардимни?

Қирол Ричард

Давлатим, иродам, бутун борлиғим
То абад бахш этдим сенинг қизингга.
Ўз бахтингга шошиб, бутунлай унут
Менга бўлган ноҳақ гиналарингни!

Қиролича Елизавета

Сен шошил: лабингда қотиб қолмасин
Бу сенга ёт бўлган инсоний сўзлар.

Қирол Ричард

Қалбим сезиб турар, уни севаман.

Қиролича Елизавета

Ҳа, икки укасин севган сингари...

Қирол Ричард

Евузликка бурма қалб сўзларимни
Мен гўзал қизингни чиндан севаман,
Қиролича бўлсин, майли, бугундан!

Қиролича Елизавета

Унга эр бўлмоқчи қирол ким экан?

Қирол Ричард

Шоҳона насабни таклиф этган зот.

Қиролича Елизавета

Нима? Сенми?

Қирол Ричард

Ҳа, мен. Хўш, нима дейсан?

Қиролича Елизавета

Сен топа олмайсан унинг кўнглини.

Қирол Ричард

Қизингни биласан, сен маслаҳат бер.

Қиролича Елизавета

Менинг гапларимга кирасанми?

Қирол Ричард

Ҳа.

Қиролича Елизавета

Қизимга севимли укаларининг
Қонли юрагини келтириб бергин.
Йиғласа, гўдаклар қони тўкилган
Қора рўмол билан ёшларини арт.
Шунда ҳам бағрингга ташланмаса қиз,
Буюк ишларингни бир-бир баён эт:
Грей ва Кларенс амакингларни
Узим ўлдирганман дея мақтангил,
Сени севганимдан, Анна холангни ҳам
Бўғизладим дегин...

Қирол Ричард

Сен ҳазиллашма.

Қиролича Елизавета

Узга йўл йўқ, одам бўлиш учун
Сен қайтадан туғилишинг шарт.

Қирол Ричард

Неки қилган бўлсам, севгим туфайли.

Қиролича Елизавета.

Ҳа, ҳа, севгингни ҳам қонга булаб бер!

Қирол Ричард

Утган хатоларни тузатиб бўлмас,
Қилмишдан пушаймон бўлганлар озми!
Тахтни тортиб олдим болаларингдан.
Бунга пушаймонман. Аммо қизингга
Мен салтанат таклиф қилаяпман-ку!
Уша ўғилларинг ўрнига яна
Ўғил туғиб берар қизинг, йиғлама.
Фарзандинг туфайли умринг ғамда ўтди.
Менинг болаларим билан ором топ.
Йўқолганни қайтиб бера олмайман,
Бахтга алмаштирай фарзанд доғингни:
Сенинг қизинг, менинг рафиқам
Қиролича бўлиб тахтда ўлтирсин.
Елғиз қолган ўғлинг фитначи Дорсет
Тентираб юрибди ғурбатда ғариб,
Мен синглисин олсам, у бечора ҳам
Эл-юртига қайтиб топар ўрнини.
Она қиролича сен ҳам — бахти бут,
Яна шон-шуҳратда пири бадавлат,
Тўккан кўз ёшларинг ҳар бир томчиси
Дурри-гавҳар бўлиб қайтиб келажак!

Сен ҳозир қизингнинг ҳузурига бор,
 Кенгаш билан юмшат жажжи қалбини,
 То салмоқлаб кўрсин севги қадрини.
 Олтин тахтнинг эзгу ташналиги
 Мусаффо кўксида уйғонсин аста.
 Тафсилоти билан унга баён эт
 Никоҳ тунларининг сирли лаззатин.
 Мен эсам Бекингем тўдасин янчиб
 Зафар шуъласида қайтиб келарман.
 Бу жангнинг беҳисоб ўлжаларини
 Тўқарман қизингнинг оёқларига.
 Шоҳларга шаҳаншоҳ дея биларман
 У қалбим мулкининг маликасини!

Қиролича Елизавета

Унга ким деб атай ошиқни ахир,
 Отангнинг укаси — амакинг дейми?
 Ё қотили дейми укаларингнинг?
 Қандай бир сўз билан атай номингники,
 Шўрликнинг қулоғи оқиб тушмасин?

Қирол Ричард

Қирол ва ҳукмрон деб ата мени.

Қиролича Елизавета

Кўнмаса-чи?

Қирол Ричард

Тахт интизор дегин!

Қиролича Елизавета

Унда худди мендек қон йиғлаш учун.

Қирол Ричард

Бир умр ишқида ёнгайман.

Қиролича Елизавета

Аmmo

Қанча давом этар экан бу умр?

Қирол Ричард

Бир умр бағримда эркалатаман.

Қиролича Елизавета

Ҳаёт сўлмайдами сенинг бағрингда?

Қирол Ричард

Айтгил: буюк қирол, унинг қулиман.

Қиролича Елизавета

Инсон ор қилади сен каби қулдан.

Қирол Ричард

Қизишма, ғазабинг жуда бачкана.

Қиролича Елизавета

Йўқ, ғазабдан гўдакларим ётган,

Қора ер бағрида томир отмоқда.

Қирол Ричард

Онг ичай, авлиё Георг ҳурмати,

Олтин тонг ҳурмати қасамёд этай...

Қиролича Елизавета

Сен шармисор этдинг авлиёларни,
Олтин тожни эса — ўғирлагансан...

Қирол Ричард

Қасам ичай...

Қиролича Елизавета

Бас қил, қасам ичгали
Сен учун муқаддас нарса қолмаган.

Қирол Ричард

Еруғлик...

Қиролича Елизавета

Нурни ҳам ҳаром қиласан.

Қирол Ричард

Отам қабри...

Қиролича Елизавета

Унга иснод сўзларинг.

Қирол Ричард

Ўзим...

Қиролича Елизавета

Ўзинг эса — ёвуз бир руҳсан.

Қирол Ричард

Худо ҳаққи...

Қиролича Елизавета

Худо — сендан воз кечган.

Қирол Ричард

Келажагим ҳаққи...

Қиролича Елизавета

Келажагинг ҳам

Утмишинг туфайли гумроҳу макруҳ.

Бутун ер юзида сенинг дастингдән

Бахтсиз етим-есир, бева, дарбадар.

Асло келажакни тилга олма сен,

Келажак уларнинг кўз ёшига ғарқ.

Қирол Ричард

Қилган ишларимдан пушаймонман, рост.

Гапим ёлғон бўлса, ер ютсин, майли,

Худо маҳрум этсин бахтли дамлардан!

Қуним нурсиз ўтсин, туним уйқусиз,

Қизингни бир умр дилдан севмасам!

Билгил севгида тебранади тахт,

Бутун ҳаётимиз — сенинг ва менинг!

Агар у бўлмаса — бизга ва элга

Яна таҳдид солар фалокат, ўлим.

Фақат шу никоҳда — ҳаммага нажот.

Онажон деб атай сени, рухсат бер,

Бор, унга баён эт муҳаббатимни.

Менинг ўтмишимни ёд этма зинҳор,

Ғазабингни унут бахтинг йўлида!

Қиролича Елизавета

Хайҳот, мен иблисга ён бермоқдаман.

Қирол Ричард

Не ажаб, жаннатга чорласа иблис.

Қиролича Елизавета

Наҳот ўзлимни унута олсам!

Қирол Ричард

Унут, ёвузликка чап бера олсанг.

Қиролича Елизавета

Қўлимдан келарми бу иш, ё танграм!

Қирол Ричард

Келади, энг бахтли она бўласан!

Қиролича Елизавета

Мен кетдим бўлмаси. Менга мактуб ёз,
Нима бўлганини хабар қиларман.

Қирол Ричард

Хайр...

(Уни ўнади)

Бу бўсани дилбаримга етказ.

(Қиролича кетади.)

Хайрият-э, кўнди аҳмоқ, рўдапо!

Ретклиф кетидан Кетсби киради.

Қирол Ричард

Нима янгилик бор?

Ретклиф

Буюк ҳукмдор,
Қаранг-а, денгизнинг ғарбий уфқида
Сотқин дўсларингиз қочган томондан
Жанговар кемалар пайдо бўлмоқда.
Бу — Ричмонд. Қиргоққа тушмай турибди,
Бекингем лашкарин кутмоқда чоғи.

Қирол Ричард

Норфолькка тезроқ чопар юборинг,
Узинг чоп, Ретклиф. Кетсби қаёқда?

Кетсби

Шу ердан, буюк ҳукмдор!

Қирол Ричард

Сен дарров герцогнинг ҳузурига бор.

Кетсби

Бир зумда етаман.

Қирол Ричард,

(Ретклифга)

Салисберига чоп.

(Кетсбига)

Нимага анқайиб қолдинг?!

Кетсби

Герцогга нима дей? Айтмадингиз-ку?

Қирол Ричард

Дарвоқе... Айт унга: аскар тўпласин,
Кўтиб олсин бизни Салисберида!

Кетсби чиқиб кетади.

Ретклиф

Мен-чи, Салисберида нима қиламан?

Қирол Ричард

У ерга мен ўзим бораман? Ретклиф.

Ретклиф

Ахир мени жўна демадингизми?

Стенли киради.

Қирол Ричард

Хўш, Стенли?

Стенли

Тақсир, хушхабарлар йўқ.
Дилхира бўлгулик шумхабар ҳам йўқ.

Қирол Ричард

Бу қанақа жумбоқ? Нимага келдинг?

Стенли

Ричмонд кемалари денгизда, тақсир.

Қирол Ричард

Кема-пемасила гарқ бўлсин, аблаҳ!
Мақсади нимаикан?

Стенли

Аниғини билмайман, қиролим.
Аммо, назаримда...

Қирол Ричард

Нима, тез гапир!

Стенли

Лорд Бекингем, Дорсет, Мортон — учови
Уни қироликка мўлжаллашмоқда.

Қирол Ричард

Тахт бўш эканми? Қирол ўлиптими?
Бунда нима қилиб ўтирибман мен?
Ҳозир айт: Ричмонднинг мақсади нима?

Стенли

Мен буни билмайман.

Қирол Ричард

Билмайман, дегиң?!
Мени анойи деб ўйлаяпсанми!
Ричмондга сотилиб кетгансан, хоин!

Стенли

Мени хоинликда айбламанг, тақсир.

Қирол Ричард

Йўқса нега келдинг, қани лашкаринг?
Тез хабар қилдингми вассалларингга?
Ёвни пешвоз чиқиб қаршилаш учун
Дўстларинг ҳам тўп-тўп ғарбга қочмоқда!

Стенли

Дўстларим шимолда амрингизга шай.

Қирол Ричард

Шимол-изғириндек совуқ гапларинг,
Ахир душман хавфи ғарб томонда-ку!

Стенли

Фармон берганингиз йўқ, ахир, қирол
Буюринг, мен бошлай лашкарларимни,
Қаерда десангиз кутай.

Қирол Ричард

Биламан —

Сен тўғри Ричмондга қараб чопасан
Сенга ишонмайман.

С т е н л и

Ахир, ҳукмдор,
Шубҳангиз беҳуда, хоин эмасман.

Қ и р о л Р и ч а р д

Хўп, бора қол, майли. Аммо билиб қўй:
Уғлингни гаровга олиб қоламан.

С т е н л и

Уғлим гаров бўлсин садоқатимга.

Б и р и н ч и ч о п а р

(кириб)

Девонширдан келдим, улуғ ҳукмдор,
Ишончли дўстлардан келтирдим хабар.
Эдуард Кортмей билан унинг акаси
Яна Экзетарлик кибор епископ
Исён байроғини кўтарган эмиш.

И к к и н ч и ч о п а р

(кириб)

Ижозат бергайсиз, буюк ҳукмдор,
Гильфод билан Кент ҳам қуролланибди.
Исёнчи оломон тошиб келмоқда.

У ч и н ч и ч о п а р

(кириб)

Бекингем қўшини, буюк ҳукмдор...

Қирол Ричард

(чопарларни қамчилаб)

Иўқол, шумхабаринг билан, бойўғли!
Кўзимга кўринма, тилинг кесилгур!

Учинчи чопар

Тақсир, Бекингемнинг босқинчилари
Дарё тошқинидек тирқирамоқда,
Лорднинг ўзи эса қочиб қутулди.

Қирол Ричард

Кечир мени. Мана сенга пул,
Малҳам олиб босгил жароҳатингга.
Хонн Бекингемнинг калласи учун
Эълон қилиндими мукофот?

Учинчи чопар

Шундай.

Тўртинчи чопар

(кириб)

Йоркширдан келдим, буюк ҳукмдор,
Дорсет билан Томас бош кўтарибди.
Аммо қиролимга хушхабар ҳам бор:
Ричмонд кемалари довулда қолган
Ва лорд Бекингемдан мадад келмагач,
Бретон соҳилига йўл олган!

Қирол Ричард

Олга!

Мен янчиб тақлайман фитначиларни.

Кетсби киради.

Кетсби

Тақсирим, Бекингем қўлга олинди
Аммо қиролимга шумхабар ҳам бор:
Ричмонд жуда катта лашкари билан
Қирғоққа тушибди.

Қирол Ричард

Бурғу чал! Жангга!
Бекингемни менга етказинглар,
Бошқалар — олға!

БЕШИНЧИ САҲНА

Лорд Стенли уйда бир хона.
Стенли ва жаноб Эрсуйк киради.

Стенли

Гапимни тез етказ граф Ричмондга:
Йиртқич қобон-хануз ўз уйда
Уғлимни гаровга ушлаб турибди.
Агар мен бу ерда исён кўтарсам,
Шу зумда боланинг боши кетади.
Ҳаяллаб қолганим сабаби ўша.
Дарвоқе, Ричмонднинг ўзи қаерда?

Эрсуйк

Пемброк яқинида, Раллисада, милорд.

Стенли

Енида арзирлик йигитлар борми?

Эрсуик

Вальтер Герберт унда, машхур жангари,
Гильберт Тальбот билан Вильям Стенли бор.
Яна қўрқмас Пемброк, Оксфорд, Блент,
Рейс Томос лашкари билан.
Ҳаммаси, ҳаммаси Лондонга томон
То йўл тўсилгунча оқиб турибди.

Стенли

Яна бир хабарни Ричмондга етказ:
Қиролича қизи Аннани
Никоҳлаб бермоқчи унга жон-жон деб.
Мана бу хатлардан нима зарур бўлса,
Узи билиб олар. Хайр, Юрsvик.

БЕШИНЧИ ПАРДА

БИРИНЧИ САҲНА

Салисбери. Майдон.
Соқчилари билан миршаб киради, улар Бекин-
гемни қатл этгани олиб келишяпти.

Бекингем

Ричард мен билан гаплашмас эканми?

Миршаб

Тақдирга тан беринг. Гаплашмас экан.

Бекингем

О, бегуноҳ қатл этилган жонлар,
Эдуарднинг бегуноҳ норасталари,
Адолатли қирол вориси Эдуард,
Гестингс, Риверс. Воген ва Грей,
Осмони фалакдан агар сиз ҳозир
Жаҳонга кўз солиб турган бўлсангиз,
Қувонинг охири соатларимга!

(Соқчига)

Бугун марҳумларни эслаш куними?

Миршаб

Шундай, милорд.

Бекингем

Эвоҳ, шундай кун
 Уримнинг охирги куни бўлса-я!
 Мен бу кун қиролнинг авлодларига
 Садоқат ҳақида қасам ичганман.
 Мен бу кун Ричардга хиёнат қилсам
 Худонинг қаҳрига бўлганман ризо.
 Мана, келди ўша интиқом куни,
 Мана, қасамхўрлик оқибати шу!
 Тангри ҳамма жойда ҳозир у нозир,
 Елғоннинг охири — қонли ҳақиқат!
 Евуз ўз тигига санчилиб ўлар.
 Ричарднинг шу кунга мени солишин
 Шўрлик Маргарита башорат қилган.
 Унинг қон ёш тўкиб қарғаганлари
 Зил-залвори билан бошимга тушди.
 Жаллод кундасига бош қўяй, майли,
 Дунё шу, дардга дард, аламга алам!

(Кетадилар)

ИККИНЧИ САҲНА

Қирол чодир. Қирол Ричард, Норфолк, Ретклиф
 ва Кетсби кириб келадилар.

Қирол Ричард

Соат неча?

Кетсби

Тўққиз. Овқат маҳали.

Қирол Ричард

Мен овқат қилмайман. Қоғоз-қалам бер.
Совут қалқонларим тайёрми?

Кетсби

Тайёр.

Қирол Ричард

Хўп, Норфолк, ўз жойингга бор,
Хушёр, кўз-қулоқ бўл соқчиларимга.

Норфолк

Кетдим, ҳукмдорим.

Қирол Ричард

Гафлатда қолма.

Норфолк

Тўрғай сайрамасдан, барвақт тураман.

(Кетади)

Қирол Ричард

Ретклиф, қайдасан?

Ретклиф

Лаббай, қиролим?

Қирол Ричард

Ҳозир чопар йўлла лорд Стенлига,
 Дарров лашкарларин етаклаб келсин.
 Акс ҳолда, гаровга қўйган боласи
 Зулмат гирдобида гумдон бўлади.
 Қани, шамни келтир, қадаҳга май қуй.

(Кетсбига)

Оқ ғиротни эгарлаб қўйинглар,
 Менга танлаб бергин енгилроқ найза.
 Ретклиф!

Ретклиф

Лаббай!

Қирол Ричард

Бугун ҳеч қаерда
 Кўрдингми бадқовоқ Нортomberлендни?

Ретклиф

Граф Серри билан икков тонгдаёқ
 Юрганди сафларини рағбатлантириб.

Қирол Ричард

Ҳа, майли, Ретклиф. Қадаҳни келтир.
 Бугун нимагадир кайфим чоғ эмас.
 Ҳам тетик эмасман илгаригидай,
 Қани, қоғоз-қалам тайёirmi?

Ретклиф

Тайёр.

Қирол Ричард

Сен боравер, хайр. Соқчиларга боқ,
Тонгда яроғимни келтир, унутма.

Ретклиф билан Кетсби чиқадилар. Ричарднинг чодирини
ёпилади.

Ричмонднинг чодирини очилади. Унда Ричмонддан ташқари,
Стенли ва бошқа лордлар бор.

Стенли

(Ричмондга)

Ричмонд, яроғингга зафар ёр бўлсин.

Ричмонд

Утай бўлсангиз ҳам, азиз отамсиз,
Сизга бахт келтирсин бу қоронғу тун.
Айтинг, саломатми муштипар онам?

Стенли

Саломат, куну тун сенинг дуонгда,
Аммо ишдан гапир, қани, тонг яқин.
Тонгда лашкарингни сафга торт дадил,
Қисматингни тодшир қонли жангларга.
Мен сенга ҳозирдан қўшилолмайман,
Ҳал қилувчи зумда аммо мени кут!
Биласан, майдонда мени илғаса,
Ричард аямайди кичик укангни.
Хавфлидир ҳозирги суҳбатимиз ҳам,

Давом эттирамиз яхши дамларда.
Жангда омад сенга! Худо ёр бўлсин!

Ричмонд

(лордларга)

Жаноблар, кузатинг лорд Стенлини,
Эпюлсам, мен жиндак ором олайин.
То жангда ғалаба қанотларини
Уйқу қўрғошиндек босиб тушмасин.
Яхши ухланг, лордлар!

Стенли ва лордлар кетишади.

Е танграм менинг!

Қўриб турибсанми лашкарларимни?
Қасос қиличини қўлларига бер,
Ки, ёв парчалансин зарбаларидан.
Улар қўли билан ёвузликдан ўч ол,
Тонг билан келтирган ғалабамизни!

(Уйқуга ётади)

Икки чодир орасида Генрих VI нинг ўғли Эдуард арвоҳи
пайдо бўлади.

Эдуард арвоҳи

(Қирол Ричардга)

Эртага қалбингга тош бўлиб ботар
Шаҳзода Эдуарднинг гуноҳсиз хуни.
Эсла майсазорга оққан қонимни,
Навқирон ёшимда бўғизлагансан.
Изтиробда жон бер!

Ричмонд, сен эса

Қаддингни рост тутгил, кўнглинг тўқ бўлсин,
Бегуноҳ арвоҳлар сени қўллайди!

Қирол Генрих VI нинг арвоҳи пайдо бўлади.

Қирол Генрих VI нинг арвоҳи.

(Қирол Ричардга)

Тахтга чиққан куним баданларимга
Битмас яра тошди сенинг қўлингдан.
Улим тўшагимни эсла, Эсла-ю,
Изтиробда жон бер!

Сен эса, Ричмонд,
Эзгу адолатинг, меҳринг туфайли,
Омин, тож-тахтга муяссар бўлгин!

Герцог Кларенс арвоҳи пайдо бўлади.

Кларенс арвоҳи

(Ричардга)

Эртага қалбингда тош бўлиб қотсин
Уканг Кларенснинг бегуноҳ қони.
Авжи жангда келиб исмим ёдингда
Қўлингдан қиличинг тушар дафъатан.
Изтиробда жон бер!

Ричмонд, сен ишон,
Бегуноҳ арвоҳлар сенинг дуонгда,
Бахт ва ғалаба сенга ёр бўлсин!

Риверс, Грей ва Воген арвоҳлари пайдо бўлади.

Риверс арвоҳи

(Қирол Ричардга)

Эртага кўксингга тош бўлиб ботсин

Сен чопган бошимнинг чаноқ суяги.
Изтиробда жон бер!

Грей арвоҳи

(Ричардга)

Грейни ёд эт,
Изтиробда жон бер!

Воген арвоҳи

(Ричардга)

Омин, қиличинг
Даҳшатдан қалтираб қўлингдан тушсин.

Уч арвоҳ бирдан.

(Ричардга)

Уйғон! Жангда сени кутар ғалаба,
Қаҳримиздан карахт ётар душманинг.

Хестингс арвоҳи пайдо бўлади.

Хестингс арвоҳи

(Ричардга)

Қонли ёзувликлар билан яшадинг,
Умринг охир бўлар қонли майдонда.
Сенга Хестингс руҳи қилар башорат,
Изтиробда жон бер!

(Ричмондга)

Сен, олижаноб,
Уйғон, юртинг учун жангда зафар куч!

Икки кичкина шахзоданинг, қирол Эдуард болаларининг арвоқлари пайдо бўлади.

Арвоқлар

(Қирол Ричардга)

Тауэр саройида бўғиб ўлдирган
Кичик жияларинг эсдан чиқмасин.
Кўксингга тош бўлиб ботармиз, Ричард,
Ўлимга судрармиз сени жангларда.
Сен эса, тинч ухла, меҳрибон Ричмонд,
Қувонч билан уйғон, дадил, хотиржам:
Едингда бегуноҳ фаришталаринг!

Қиролича Анна арвоҳи пайдо бўлади.

Қиролича Анна

(Қирол Ричардга)

Сенинг азобингдан ўлиб қутулган,
Сен кўпдан унутган шўрлик Аннаман.
Мени ҳам эсларсан эртаги жангда
Титраб қўлларингдан тушар қиличинг!
Изтиробда жон бер!

(Ричмондга)

Сен эса, ҳалол,
Тушда ғалабангни кўрсанг ҳаққинг бор.
Сенинг дуонгдаман, оромингни ол.

Бекингем арвоҳи пайдо бўлади.

Бекингем арвоҳи

(Ричардга)

Сенга тахтни довлаб берган Бекингем,
 Сўнгги қурбонингман, мени ҳам ёд эт
 Ва даҳшатдан бўғзинга қон келиб,
 Изтиробда жон бер!

(Ричмондга)

Мени койима,
 Етиб боролмадим жангда мададга
 Тангрим мададига, аммо амин бўл!

Арвоҳлар ғойиб бўлади, Ричард сакраб ўридан ту-
 ради.

Қирол Ричард

Отни алмаштиринг! Ярамни боғланг!
 Раҳм-шафқат қилинг, азиз авлиё!
 ...Тўхта, бу — бари туш, бари хаёл-ку?
 Бари фақат қўрқоқ виждон қийноғи!
 Нега чироғ кўм-кўк? Нега титраяпман?
 Нега пешанамда совуқ тер, даҳшат?
 Бу ерда ёлғизман, ўша-ўша Ричард,
 Ричард — менинг дўстим, буида қотил йўқ!
 Қотил? Йўқ, қотил бор! Қотил — ўзимман!
 Аммо қайга борай ўзимдан-қочиб!
 Нимадан қочаман, қонли қасосданми?
 Қасос оламанми ўзим ўзимдан?
 Нимага ўзимни яхши кўраман?
 Мен нима яхшилик кўрдим ўзимдан?
 Йўқ, мен ўз-ўзимга фақат ёвузлик,
 Хиёнат, пасткашлик қилолдим холос.
 Мен даҳшатли махлуқ, виждоним эса

Минг тилда сўзлайди мудҳиш эртақлар,
 Онтларимдан қайтдим, шум онтларимдан,
 Ваҳшийдек ўлдирдим ожиз жонларни,
 Дилда гуноҳларим дўзахдек қайнаб,
 Дардли зирқирайди устихонларим.
 Инсон муҳаббати менга бегона,
 Жасадим устига томмас томчи ёш!

Ретклиф киради.

Ретклиф

Хукмдорим!

Қирол Ричард

Ким у?

Ретклиф

Мен, Ретклифман
 Яқин қишлоқларда хўроз қичқирди.
 Ҳамма шай, лашкарлар оёқда, қирол!

Қирол Ричард

Емон босинқираб, ҳунук туш кўрдим,
 Лашкар ишончлими?

Ретклиф

Ишончли, тақсир.

Қирол Ричард

Мени қўрқув босди, кўнглимда гулув...

Ретклиф

Тушдан қўрқасизми, қўйинг, ҳукмдор.

Қирол Ричард

Авлиёлар ҳаққи, пасткаш Ричмонднинг
Ун минг лашкаридан қўрқмаган одам,
Шу тунги тушлардан даҳшатга келдим.
Қани, юр-чи, зимдан қулоқ солайлик.
Одамлар дилида, тилида нима гап,
Хиёнат яшириниб ётган бўлмасин.

(Чиқадилар)

Ричмонд уйғонади. Оксфорд ва бошқа лордлар
киради.

Лордлар

Хайрли тонг, Ричмонд!

Ричмонд

Кечирасизлар,
Мен тамбал, узоқроқ ухлаб қолибман.

Лордлар

Ором топдингизми?

Ричмонд

Роҳатижон уйқу,
Шундоқ бош қўйдиму бепарволарча
Ажойиб тушларга шўнғидим-кетдим.
Ричард ҳалок этган барчанинг руҳи
Шундоқ чодиримга кириб келганмиш.

«Дадил бўл! Ғалаба, ғалаба!» — дея
Мени чорлашармиш. Ажаб ширин туш.
Соат неча бўлди, жаноблар?

Л о р д л а р

Тўрт бўлди.

Р и ч м о н д

Оҳо, отланайлик, фурсат етибди,
Дўстлар, узун сўзининг хонаси эмас,
Гап шу: унутманглар — тангри биз билан!
Таҳқир этилганлар, ҳалок бўлганлар
Қувгин қилинганлар, бари — биз билан!
Евни бошлаб келган ким, биродарлар?
Евни бошлаб келган — золим ва қотил!
У мурдалар босиб тахтга чиқди,
Қаранг, юртимизнинг олтин тожида
Дур-гавҳар ўрнида чақир тош!
Қаранг, золим ҳамон қонга ташна,
Гўдаклар кўзида ҳамон ёш!
Ватан душманига қарши жанг қилинг,
Ватан мардлигингиз мангу унутмас!
Севгингиз, бахтингиз учун жанг қилинг,
Қучоқ очиб кутар жононларингиз!
Қизингиз, ўғлингиз учун жанг қилинг,
Увалик-жувалик бўлиб яшарсиз!
Она-Ер бағрида қолсам розман,
Агар бизга зафар муяссар бўлса,
Кафтда кўтаргайман жангчини! Олға!
Олға, ҳақ йўлида, инсон ҳаққи учун
Қилич яланғочла, кўтар байроқни!

Қирол Ричард, Ретклиф, сарой аҳли, нав-
қарлар киради.

Қирол Ричард

Нортomberленд нима депти эмиш?

Ретклиф

Ричмонд жанг илмидан беҳабар, депти.

Қирол Ричард

Ҳақ гап. Серри бунга нима деди?

Ретклиф

«Бечора Ричмонд!»— деб илжайиб қўйди.

Қирол Ричард

Бу ҳам ҳақ гап. Соат неча ўзи?
Қалендарни бер-чи. Қуёш чиққанми?

Ретклиф

Мен кўрмадим, тақсир.

Қирол Ричард

Нега мунча хира?
Ҳозир кун тиккада бўлиш керак-ку!
Кимнинг қора кунни туғдийкин! Ретклиф!

Ретклиф

Лаббай, қирол?

Қирол Ричард

Қуёш қани, қуёш?

Осмоннинг бу қадар қовоғи солиқ!
 Ерни гўё ёш билан қоплаган шабнам,
 Қўтарилса эди! Қуёш йўқ, қуёш..
 Дарвоқе, қуёшни нима қиламан!
 Ахир, бу даҳшатли қоп-қора осмон
 Ричмондга ҳам шундай боқаётгандир.

Норфолк киради.

Кечиринг, ҳукмдор! Душман майдонда!
 Норфолк

Қирол Ричард

Лашкарни сафга торт! Стенлига чоп,
 Қўшинни бошлаб ёнимга келсин!
 Узим бошқараман жангни бу сафар,
 Енгил суворийлар олдинги сафга.
 Мерган ўқчиларни ўртага олинг,
 Кейинги сафларда лорд Серри билан
 Герцог Норфолк пиёдалари
 Зарбдор отлиқларни мен бошқараман.

Норфолк

(қоғоз узатади)

Режа яхши, лекин улур ҳукмдор
 Бунни остонадан топдим эрталаб

Қирол Ричард

(Ўқийди)

«Паноҳ топдинг қотилдан,
 Хўжайининг сотилган».
 Бунга парво қилманг, душман иғвоси.
 Ҳар ким жой-жойига турсин, жаноблар,
 Виждон чалғитмасин хаёлингизни.
 Номардда бўлади виждон деган гап,
 Бизнинг виждонимиз, мана, жаноблар!

(Муштини кўрсатади)

Қонунимиз эса — қилич ва найза!
 Жаннатми-жаҳаннам — тикка борамиз!

(Қўшинга мурожаат қилиб)

Билинг кимга қарши бораётирмиз!
 Олчоқлар тўдаси рўпарамизда.
 Сотқинлар тўдаси, паст, аянч қуллар
 Олдиндан ўлимга маҳкум этилган!
 Ана шулар бузди оромингизни,
 Молу мулкингизга кўз олайтирди.
 Севган жоннингиз тортиб олмоқчи,
 Шулар бошингизга кулфат солмоқчи.
 Билинг номардларнинг раҳнамоси ким:
 Угай ҳаромиси менинг онаминг!
 Умри муҳтожликдан боши чиқмаган,
 Бадбахт бир мишиқи, бир ялангоёқ!
 Бу сассиқ, жангари каламушларнинг
 Талон-торождадир бутун умиди.
 Бу оч ва яланғоч, жирканч қулларни
 Супуриб денгизга улоқтирайлик!

Олга! Ларза солинг еру осмонга!
Отларга топтатинг мурдаларини!

Чопар киради.

Қирол Ричард

Хўш, қани Стенли? Қани лашкари?

Чопар

У бормайман дейди, ҳукмдор.

Қирол Ричард

Шундайми? Уғлининг калласин олинг!

Норфолк

Душманлар ботқоқни кесиб ўтишди,
Қатлни жанглардан сўнгга қолдириг.

Қирол Ричард

Минг юрак зарб урар менинг кўксимга!
Байроқларни юксалт, ёвни бос!
Найзада йилтиллер зафар шуъласи!

(Чиқиб кетадилар)

УЧИНЧИ САҲНА

Жанг сурони. Лашкари билан Норфолк кўринади. Рўпарадан Кетсби чиқади.

Кетсби

Нажот керак, Норфолк, қиролга,
Жангга кириб кетди гўё қутуриб.

Ғазабдан кўзи кўр, хатарни кўрмас.
 Отдан қулаб тушди, ҳамон қилич чопар,
 Ажаб бўғзига кириб бормоқда,
 Нажот керак, милорд.

Булмаса —тамом!

Жанг сурони. Қирол Ричард югуриб киради.

Қирол Ричард

Тахтим эвазига от беринг! От! От!

Кетсби

От тайёр, ҳукмдор, қочинг тезроқ!

Қирол Ричард

Йўқол кўз лунгимдан, жирканч қул!
 Жонимни ўртага қўйганман, йўқол!
 Жангда олти Ричмонд бор, назаримда
 Бешини ўлдирдим, ўзи — барҳаёт!
 Тахтим эвазига от беринг! От! От!

(Чиқиб кетади)

Жанг давом этади. Қирол қўшинлари чекинади. Қирол Ричард билан Ричмонд киради. Улар қиличбозлик қилиб ўтиб кетишади. Бурғу садолари. Ниҳоят, Ричмонд билан тож тутган Стенли ва бошқа лордлар навкарлари билан кирадилар.

Ричмонд

Тангрига қуллуқ денг, азиэ дўстларим!
 Офарин қудрату бардошимизга!
 Тепамизда қуёш! Душман янчилди!

С т е н л и

Мардонавор Ричмонд, сенга офарин!
Сенинг ибратингдан ортди кучимиз,
Евуз ўғирлаган тожни қабул эт!
Бизнинг шодлигимиз, фароғатимиз
Ғолиб манглайингда нур сочиб тургай!

Р и ч м о н д

Майли, фаришталар омин дегувчи!
Ўғлинг омонмикин?

С т е н л и

Омон, жигарим!

Р и ч м о н д

Жангда кимлар ўлди?

С т е н л и

Лорд Вальтер, Фарерс,
Герцог Норфолк, Брекенбери ва Сэр Брондон.

Р и ч м о н д

Шони шавкат ила дафн этилсин.
Бизга таслим бўлган жангчиларга
Афви умумия эълон қилинсин.
Улкаю элларга сулҳу муроса,—
Бунга рози бўлмас фақат хоинлар.
Юртнинг тинқасини қуритган қутсиз,
Беҳуда низолар барҳам берилсин
Ака укасини, ота ўғлини,

Уғил отасини ўлдирди, етар!
Тангрини ёд этиб орзу қилайлик
Элнинг осойишта истиқболини,
Хуррам дақиқалар тақдиримизда,
Фаровон бўлғуси дастурхонимиз!
Хиёнат қиличин синдир, ё тангрим,
Ортиқ ёш тўкмасин бегуноҳ инсон,
Яралари битиб жонажон юртнинг,
Эзгу тотувликнинг балқсин қуёши!

(Кетадилар)